

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра освітології і педагогіки

ГОГА Людмила Василівна

**Кваліметричний моніторинг професійної
майстерності викладача закладу вищої/ Qualitative
monitoring of the professional skill of a teacher of a
higher education institution**

спеціальність: 011 – Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма – Управління закладами освіти
Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи

ОСУЗОзм-21

Л. В. Гога

Науковий керівник

к. пед. н., доцент

О. Л. Главацька

Кваліфікаційну роботу допущено

до захисту:

« ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **Л. З. Ребуха**

ТЕРНОПІЛЬ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МОНІТОРИНГ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ	7
1.1. Моніторинг освіти: сутність, основні поняття та функції.....	7
1.2. Моніторинг якості освіти та розвиток освітньої установи.....	20
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. Кваліметричний моніторинг в освітній сфері та його вплив на професійну майстерність викладача	37
2.1. Принципи, методи та функції кваліметричного моніторингу.....	37
2.2. Кваліметричний моніторинг у педагогічній практиці викладача ЗВО.....	43
2.3. Критеріальні основи оцінки якості освіти.....	49
Висновки до розділу 2.....	55
Загальні висновки	57
Список використаних джерел	60

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна освіта та останні законодавчі документи з питань освіти передбачають низку пріоритетних заходів щодо забезпечення якості освіти та створення системи її відстеження, у тому числі визначення комплексу критеріїв, процедур та технологій оцінки, організацію педагогічного моніторингу та його використання як невід'ємний інструмент управління якістю освіти, в тому числі педагогічною діяльністю викладача закладу вищої освіти (ЗВО). Сучасна педагогічна наука та практика поставлені перед необхідністю переходу від традиційних способів збору відомостей про ЗВО та його науково-педагогічних працівників до педагогічного моніторингу, під яким ми розуміємо цілеспрямоване, спеціально організоване, безперервне стеження за функціонуванням та розвитком освітнього процесу та/або його окремих елементів з метою своєчасного прийняття адекватних управлінських рішень на основі аналізу зібраної інформації та педагогічного прогнозу. Перші кроки у вирішенні цієї проблеми вже зроблено: удосконалюються державні освітні стандарти як суспільно необхідний норматив, розробляються критерії та показники якості різного рівня освіти, накопичується емпіричний досвід організації педагогічного моніторингу в освітніх закладах та ін.

Аналіз останніх досліджень. Глибокі дослідження проблеми моніторингу, передумови становлення якого формувалися з початку ХХ ст., з'явилися у вітчизняній педагогіці у 90-х роках (О. Байназарова, Д. Бодненко, І. Єгорова, Г. Єльнікова, І. Капустін, Т. Лукіна, Г. Плисенко, В. Староста та ін.). Вони вибудовувалися на теоретичній основі управління освітою, розроблених А. Босак, Г. Дмитренко, Г. Єльніковою, О. Єрьоменко, З. Живко, О. Романовським та М. Чеботарьовою та ін. У працях науковців визначено і розкрито принципи і функції управління, зміст управлінської діяльності, створено основу для розробки системи моніторингу. В останні кілька років науковці активно досліджують питання, пов'язані безпосередньо з якістю освіти, розробляють технології та механізми управління нею (В. Бахрушин, О. Ляшенко, С. Раков, І. Тавлуй, А. Федько та ін.), у тому числі на основі

моніторингу (О. Байназарова та В. Ракчєєва, І. Гириловська, Н. Лазаренко та І. Візнюком, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Oseredchuk та ін.). Продуктивні моделі моніторингу запропоновані І. Капустіним, кваліметричні технології О. Кондуром, моніторинговий складник професійної компетентності управлінця освітою А. Корнейко та ін. Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що якість освіти оцінюється переважно за результатами, у яких чільне місце відводиться когнітивним аспектам; не завжди беруться до уваги стан шкільних умов, зміст та організація освітнього процесу, в яких ці результати були отримані.

Зібрана на її основі інформація виявляється переважно кількісною та недостатньою для об'єктивного аналізу і оцінки стану якості освіти в ЗВО. Вона не має необхідної прогностичної сили, і тому на її основі неможливе прийняття адекватних управлінських рішень щодо забезпечення якісної освіти. Розкриті факти засвідчують недостатню наукову опрацьованість самого поняття «якість освіти» та необхідність її більш детального педагогічного осмислення, а також описання особливостей кваліметричного моніторингу професійної майстерності викладача ЗВО. Усе це робить тему нашого дослідження актуальною.

Мета: дослідити сутність моніторингу якості освіти та його вплив на професійну майстерність викладача.

Об'єкт дослідження: професійна майстерність викладача закладу вищої освіти

Предмет дослідження: сутність, функції моніторингу, критерії та способи оцінки якості освіти та їх вплив професійну майстерність викладача закладу вищої освіти.

У відповідності до мети дослідження були поставлені такі завдання:

1. Вивчити сучасний стан проблеми моніторингу якості шкільної освіти.
2. Визначити зміст, структуру якості освіти, сутність та принципи моніторингу, що організується для його оцінки.

3. Вивчити критеріально-оцінний комплекс, що дозволяє судити про якість освіти, яку надає ЗВО.

4. Провести дослідно-експериментальну перевірку критеріально-оцінного комплексу моніторингу якості освіти у різних загальноосвітніх ЗВО.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**: теоретичні: теоретичний аналіз та синтез, абстрагування та конкретизація, метод прогнозування, проектування; емпіричні: психолого-педагогічне спостереження, вивчення продуктів діяльності викладача ЗВО, бесіда, вивчення та узагальнення досвіду організації педагогічного моніторингу.

Практична значимість дослідження полягає у можливості подальшого наукового осмислення та удосконалення методик ефективного проведення моніторингу якості освіти та практичних рекомендацій щодо корекції освітнього процесу ЗВО та професійної майстерності викладача.

Результати дослідження можуть бути використані в практичній професійній діяльності управлінцями ЗВО, викладачами, студентами магістратури в процесі проходження педагогічної практики.

Апробація результатів кваліфікаційного дослідження. За результатами дослідження опубліковано 2 тез доповідей на тему:

– «Моніторинг професійної майстерності викладача» у Збірнику V Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку» (Тернопіль, ЗУНУ, 11 травня 2023 р.).

– «Моніторинг професійної діяльності викладачів закладів освіти» у Збірнику VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку» (Тернопіль, ЗУНУ, 24 листопада 2023 р.).

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Наше дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Робота містить 66 сторінки, з них – 59 сторінок основного тексту, 74 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

МОНІТОРИНГ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

1.1. Моніторинг освіти: сутність, основні поняття та функції

Рівень якості освіти визначається за результатами двох взаємопов'язаних процесів – діагностики та моніторингу. Дуже часто моніторинг якості освіти ототожнюють із поняттям діагностики. Але все ж таки їх варто розрізняти. Діагностика – це встановлення, вивчення та оцінка корисних властивостей, характеристик і ознак якості, що визначають стан об'єкта або явища, що розглядається, для з'ясування причин цього стану (шляхом визначення факторів, що сприяють або перешкоджають підвищенню цієї якості), для визначення потенційних можливостей впливу на цей стан, а також для передбачення відхилень за обраними параметрами з метою ухвалення обґрунтованих педагогічних дій та управлінських рішень, спрямованих на виявлені причини [14, с. 26–31; 62, с. 499–504]. Тоді як моніторинг визначається як організоване спостереження за контрольованим процесом шляхом відстеження за певною методикою значень, обраних для контролю параметрів та зіставлення їх із заздалегідь визначеними (у вигляді норми та/або шкали) допустимими (прийнятними) значеннями» [54; 60].

Таким чином, педагогічний моніторинг ми визначаємо як структуру, що складається зі збору, зберігання, обробки та поширення інформації про роботу та розвиток освітньої організації (або її структур), що дозволяє безперервно спостерігати за її станом, оцінку ефективності досягнення поставленої мети та прогнозування її розвитку; як цілеспрямоване, спеціально організоване, безперервне спостереження за функціонуванням та розвитком освітньої системи та/або її окремих елементів з метою своєчасного прийняття адекватних управлінських рішень на основі аналізу зібраної інформації та педагогічного прогнозу; як механізм відстеження будь-яких змін, що мають однакові ознаки у будь-якій сфері діяльності, але кожна сфера вносить свої

особливості у зміст, організацію, здійснення моніторингу та практичне використання моніторингової інформації.

Моніторинг в освіті, ефективність здійснення якого залежить від цілого ряду об'єктивних та суб'єктивних факторів, покликаний виконувати ширший спектр призначень. У наукових працях виділяються безліч різноманітних функцій моніторингу: адаптаційна, діагностична, інтегративна, компаративістська, прагматична, що формує, системоутворююча та ін. функції. Дійсно, в силу специфічності предмета вивчення та різнобічного використання моніторинг в освіті поліфункціональний. Але часто сукупність виділених вченими (З. Живко [27], В. Лунячек [36], О. Ляшенко [37] та ін.) функцій звужує сутність моніторингу та збіднює його призначення.

Так, у роботах окремих науковців не згадуються аналітико-оцінна та прогностична функції моніторингу, які, по суті, є одними з основних у моніторингу. Сукупність виділених функцій моніторингу буває невиправдано широкою: моніторингу часто приписують не властиві йому функції, а різні їх назви іноді приховують дублюючі ролі. Так, діагностична та інформаційна функції мають перехресний зміст: моніторинг, виконуючи роль діагностики, включає збір інформації, діяльність із встановлення та вивчення стану того чи іншого предмета або явища (постановку діагнозу) і надання отриманих даних користувачам. Реалізація інформаційної функції моніторингу також передбачає збирання та надання інформації, «постановку діагнозу» як один із елементів аналітико-оцінної функції.

Виділяючи інтегративну і системоутворюючу функції педагогічного моніторингу, вчені говорять про моніторинг як системотворчий фактор у системі освіти, що забезпечує комплексний характер тих, що відбуваються в цій системі процесів, у той час як забезпечення єдності та взаємозв'язку всіх процесів в освіті – завдання управління освітою. Перекладання функцій та завдань управління на моніторинг є найпоширенішим способом невиправданого розширення меж його призначення.

Однак виокремимо найбільш оптимальну систему функцій, включивши до неї: інформаційну, аналітико-оцінну, стимулюючо-мотиваційну, контролюючу, прогностичну та коригуючу функції на прикладі моніторингу педагогічних нововведень [16; 17; 18]. Розглянемо коротко зміст цих функцій.

1. Інформаційна функція. Суть цієї функції полягає в отриманні відповіді широке коло питань щодо перебігу та ефективності освітнього процесу, наявності побічних явищ та його характеру. Основними видами діяльності при реалізації цієї функції є збирання та поширення достовірної інформації. Інформаційна функція дозволяє зменшити дефіцит відомостей про різні факти, щоб уникнути ризику при здійсненні тих чи інших управлінських рішень. Тому важливо використати всю можливу інформацію, але уникати її надлишку, що може лише ускладнити ситуацію.

2. Аналітико-оцінна функція. Не чисті факти, а їх глибокий різнобічний аналіз та оцінка дають можливість об'єктивно та всебічно оцінити характер та особливості здійснення освітнього процесу, встановити значущість отриманих результатів, їх відповідність цілям та завданням освітньої діяльності. Аналіз зібраної інформації дозволяє розкрити причинно-наслідкові зв'язки, що відображають стан та тенденції розвитку освітньої системи. Загальний напрямок аналізу полягає у пошуку всіляких пояснень зафіксованого факту та подальшому їх скороченні до з'ясування справжньої причинної залежності. Аналіз результатів тісно пов'язаний з оцінкою – ставленням до фактичного результату, здійснення якої можливе завдяки порівнянню досягнутих результатів із встановленими нормативами. Дані, отримані з допомогою порівнянь, зіставлень, класифікації, є основою встановлення різного роду зв'язків і залежностей, пошуку та знаходження причин педагогічних невдач. Ефективність здійснення аналітико-оцінної функції залежить від якості зібраної інформації, її коректності, достовірності, необхідності та достатності.

3. Стимулюючо-мотиваційна функція. Ця функція полягає у впливі зібраної інформації на свідомість та почуття учасників освітнього процесу.

Мотиваційна функція забезпечує сильний стимулюючий вплив на всіх суб'єктів моніторингу, які є потенційними споживачами моніторингової інформації. Необхідно, щоб інформація потрапила до користувача у доступній для його сприйняття та мотивуючій формі. Люди дістають уроки з досвіду попередньої діяльності і намагаються, щоб їхня подальша діяльність вела до бажаного результату, одночасно вони прагнуть уникати таких дій, які призводять до небажаного результату. Ця теорія виходить з моделі, що з чотирьох кроків: стимули → поведінка → наслідки → майбутня поведінка. У цій моделі поведінка людей у відповідь на певні стимули призводить до конкретного результату (наслідків). Якщо результат є позитивним, людина повторює свою поведінку в подібній ситуації в майбутньому. Якщо ж результат негативний, людина поводитиметься у майбутньому інакше. Так, наприклад, позитивні результати нововведення надихають викладачів і стають регулятором їхньої педагогічної праці. Малоефективні результати та окремі негативні моменти змушують розібратися в справжніх причинах такого стану справ, шукати нові підходи та засоби вирішення проблем. Тому, надаючи користувачам моніторингову інформацію, слід подбати про її доступний вид та адекватну інтерпретацію, що носить мотивуючу силу. Неправильно зрозуміла користувачами інформація може спричинити негативні результати подальшої роботи.

4. Доконтролююча функція. Ця функція полягає у постійному відстеженні освітніх результатів та порівнянні їх з вихідними, а також у контролі за виконанням запланованих заходів: відповідністю термінів проведення заходів до запланованих дат та відповідністю дій викладача ЗВО рекомендованим коригувальним заходам тощо. Контролююча дія поширюється також і на перебіг освітнього процесу. У ході педагогічного моніторингу поводитьься передусім зворотний зв'язок. На її основі забезпечуються порівняння досягнутих та очікуваних результатів, відстеження факторів, що позитивно чи негативно впливають на результат.

5. Прогностична функція моніторингу пов'язана з можливістю на основі якісної моніторингової інформації достовірно подати загальну картину розвитку явища, що спостерігається в перспективі і, таким чином, науково обґрунтовано розробити найближчі та більш віддалені за виконанням плани перетворення педагогічного процесу. Змістом прогностичної функції є педагогічне прогнозування. Загальний методологічний підхід до педагогічного прогнозування полягає в тому, що педагогічний прогноз може бути сприятливим, сумнівним, несприятливим, але він не може бути безнадійним. Ця думка продовжує погляди А. Макаренка про оптимістичну гіпотезу виховання молодшої людини. Виходячи з оптимістичного характеру прогнозування, у центрі уваги мають стояти насамперед позитивні тенденції. Саме від них прогнозуючий повинен йти до негативних тенденцій, визначати умови, за яких позитивні елементи домінуватимуть над негативними, що має принципове значення, оскільки відповідає оптимістичній природі педагогічного прогнозування і сприяє активізації діяльності не тільки суб'єкта, а й об'єкта прогнозування. Чим більш виражений прогностичний потенціал моніторингу (тобто чим більший рівень зібраної інформації дозволяє розкрити причинно-наслідкові зв'язки та використовувати їх для прогнозу), тим більшу цінність він має.

6. Корируюча функція полягає у негайному реагуванні на розкриті проблеми та помилки. Основним її змістом можна вважати розробку у разі несприятливого прогнозу коригувальних заходів щодо усунення розкритих негативних фактів та їх профілактики. Розроблені рекомендації є свого роду засобом зворотного зв'язку, без них використання в управлінні отриманої моніторингової інформації може бути проблематичним.

Функції моніторингу пов'язані між собою, насамперед, логічним зв'язком, який визначається етапами здійснення моніторингового дослідження: зібрана інформація ретельно аналізується, оцінюються, що дозволяє контролювати освітній процес, а з іншого боку є потужним стимулом для подальшої діяльності; це, у свою чергу, дозволяє зробити прогноз розвитку

освітньої системи та провести необхідну корекційну роботу. Тільки в єдності виконуваних ним функцій моніторинг може повною мірою реалізувати своє призначення: суттєво підвищити ефективність управлінської діяльності, наповнивши змістом основні управлінські функції, забезпечивши тим самим їх взаємозв'язок. Ігнорування будь-якої функції веде до зниження ефективності управлінських рішень на основі моніторингової інформації. Контент-аналіз визначень поняття «моніторинг», які у педагогічних дослідженнях, дозволяє констатувати, що автори як виділяють його різні функції, а й по-різному визначають його суть, механізми здійснення.

Моніторинг – це:

- спостереження з метою контролю, оцінки та подальшого прогнозу;
- система отримання даних для прийняття рішень;
- незалежна експертиза стану освітнього процесу;
- функція управління, що забезпечує отримання зворотного зв'язку;
- інформаційна база управління.

Моніторинг є суміжним з такими поняттями, як «вивчення», «експертиза», «спостереження», «контроль», «діагностика», «інформаційне забезпечення управління» та ін., у зв'язку з чим його нерідко ототожнюють із спостереженням (Г. Єльнікова [21], А. Корнейко [33], Д. Бодненко, О. Жильцов, О. Лещинський, Н. Мазур [41] та ін.), інформаційним забезпеченням управління (О. Байназарова [6], Л. Забродська, Г. Плисенко [51] та ін.), діагностикою (Т. Горохівська [14], В. Староста [62] та ін.). У практичних працівників відзначаються спроби ототожнення моніторингу із вивченням, інформаційним забезпеченням управління. Вивчення може бути епізодичним, разовим, і тільки в тому випадку, якщо вивчення буде безперервним, структурованим за заздалегідь продуманими критеріями, воно набуде ознак моніторингу.

Співвідносячи обсяги цих понять, можна констатувати, що поняття «вивчення» ширше за поняття «моніторинг». Але, розглядаючи не обсяги цих понять, як предметний зміст, слід зазначити, що вивчення і моніторинг може

бути частиною одне одного. Коли процесі моніторингу разово вивчається якийсь один аспект, вивчення виступає складовою моніторингу. Наприклад, моніторинг якості освіти може окремо вивчати такий важливий аспект, як причини пропусків занять студентами. І, навпаки, всебічно вивчаючи якийсь предмет, наприклад, рівень здоров'я студента (група здоров'я, спадкові та хронічні захворювання, морфофункціональні показники фізичного розвитку, захворюваність тощо), піддати моніторинговому дослідженню можна лише його частину, яка найбільш мінлива, у разі захворюваності. Інше, суміжне з моніторингом поняття – експертиза.

Експертиза – це особливий спосіб вивчення дійсності, який здійснюється компетентними та незалежними фахівцями (експертами), де саме думці та відповідальному рішенню експертів надається вирішальне значення; «розгляд, дослідження якої-небудь справи, якість питання з компенсацією зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідно до явища» [1], у разі, коли оцінювані процеси чи явища не піддаються безпосередньому виміру. Порівняно з моніторингом, експертиза – менш орієнтована на норми та стандарти, а більше на цінності та смисли. Робота експерта полягає у встановленні якості об'єкта експертизи, для якого не існує об'єктивно виробленого зразка. Експертизі властива одноразовість оцінки, неповторність дії, у той час як відмінними характеристиками моніторингу є тривалість, безперервність, багаторазовість вимірів, повторюваність звернення до предмета моніторингу в різні часові відрізки, порівняння результатів моніторингу з заданими нормативами [18].

Таким чином, поняття «експертиза» та «моніторинг» мають цілком самостійний характер. Якщо розглядати експертизу та моніторинг як різновиду вивчення, то вони можуть використовуватися для дослідження одного об'єкта, і тоді вони будуть складовою один одного. Найчастіше експертиза входить до моніторингу: коли представлений набір різноманітної моніторингової інформації за кілька років і потрібно її обробити, то практично неможливо обійтися без прийомів експертизи. Однак, можливо і навпаки. Не

рідкість – проведення «мінімоніторингу» в межах експертизи якогось об'єкта, одну зі сторін якого необхідно вивчити в динаміці (І. Стражнікова, Т. Завгородня [63]).

Часто моніторинг ототожнюють із спостереженням. Спостереження – навмисне та цілеспрямоване сприйняття, обумовлене завданням діяльності. Ототожнювати моніторинг та спостереження, на наш погляд, є неправомірним. Моніторинг може бути специфічною формою спостереження, а може містити спостереження як внутрішню процедуру, тобто спостереження може бути одним із методів моніторингу, його частиною. Саме собою спостереження може бути разовим, а моніторинг передбачає тривале, систематичне, регулярне відстеження з фіксацією динаміки результатів. Якщо спостереження матиме такий характер, воно, у разі виявлення необхідної інформації, може бути єдиним методом моніторингу. Але і в цьому випадку спостереження є частиною моніторингу, одним із його методів. Якщо ж розглядати спостереження не як метод дослідження, а в ширшому значенні, як безпосереднє стеження за об'єктом, то при дотриманні низки умов, це поняття може бути тотожним поняттям «моніторинг».

Спостереження в цьому випадку має носити тривалий, безперервний характер і включати багаторазові виміри за виділеними заздалегідь критеріями. Визначимо співвідношення моніторингу та контролю. Контроль виявляє відповідність функціонування педагогічного процесу прийнятим управлінським рішенням, а моніторинг визначає, як виконання цих управлінських рішень позначається на педагогічному процесі. Моніторинг більшою мірою має дослідницький характер, а не наглядовий.

Поняття контролю можна визначати у широкому та у вузькому значенні. У вузькому значенні контроль (фр. *contrdle* — «нагляд з метою перевірки») – це нагляд, перевірка. Тоді контроль є складовою моніторингу, однією з його функцій. Останнім часом з розвитком педагогічного менеджменту контроль стали розуміти набагато ширше. Контроль дає багату, систематизовану інформацію, показує розбіжність між метою та досягнутим результатом;

отримана під час контролю інформація стає предметом педагогічного аналізу [65; 67]. Призначення та завдання контролю: компетенція та експертна аналітична оцінка досягнутих результатів та формулювання відповідних висновків для проведення роботи з регулювання процесу освітньої діяльності; оцінка всіх учасників освітнього процесу, їх конкретних результатів та формулювання рекомендацій для корекції діяльності колективу; формування каналів прямого та зворотного зв'язку для інформування та стимулювання учасників освітнього процесу.

У понятті моніторингу всі ці складові контролю не просто визначені, а визначені в їхньому взаємозв'язку та взаємозумовленості. Тісно взаємопов'язані поняття «моніторинг» та «педагогічна діагностика». Справа в тому, що діагностування передбачає діяльність із встановлення та вивчення ознак, що характеризують стан будь-яких систем, для передбачення можливих відхилень; крім того, педагогічний діагноз прогностичний за своєю природою і включає збір (накопичення) інформації, її систематизацію, визначення діагностичного рівня, інтерпретацію, прогнозування подальших тенденцій розвитку, верифікацію діагнозу і прогнозу [10]. Але в той же час діагностика може здійснюватися за різноманітними несистематизованими критеріями, бути одноразовою. У цьому випадку діагностика – частина одного моніторингового зрізу. Якщо ж діагностика проводиться регулярно, за допомогою сформованої заздалегідь системи чітко розроблених критеріїв, показників і способів оцінки, дозволяє побачити динаміку, якщо на основі її результатів прогнозується подальший розвиток та розробляються конкретні корекційні заходи, то вона стає моніторингом.

Пов'язане з моніторингом і поняття «інформаційне забезпечення управління», яке сприймається як сукупність інформаційних ресурсів, засобів, методів та технологій, що сприяє ефективному проведенню всього процесу управління, у тому числі розробці та реалізації управлінських рішень. Спираючись на таку функцію моніторингу, як інформаційна, можна припустити, що моніторинг є своєрідною системою інформаційного

забезпечення. Але моніторинг виконує ще й інші функції (аналітико-оцінну, мотиваційну, прогностичну тощо), тобто збирання інформації не є самоціллю моніторингу, а скоріше першим кроком до досягнення заданих педагогічних цілей. Система інформаційного забезпечення працює на моніторинг, забезпечуючи необхідну інформацію про об'єкт, що вивчається (О. Кондур [32], V. Bruyeva [73]). Таким чином можна говорити про систему інформаційного забезпечення моніторингу. Але моніторингова інформація, своєю чергою, є частиною всієї інформаційної системи внутрішньо-шкільного управління (чи іншого освітнього закладу).

Моніторинг не може замінити систему інформаційного забезпечення управління, але може доповнювати її своєю інформацією [50; 52]. І тут моніторинг виступає частиною системи інформаційного забезпечення управління. Як бачимо, ототожнення моніторингу із суміжними поняттями відбувається через присутність у ньому деяких компонентів змісту цих понять, призначення та можливості якого у зв'язку з цим різноманітні. Моніторинг у більшості випадків може бути або специфічною формою зазначених процесів (спостереження, контролю, інформаційного забезпечення та ін.) або містити їх як внутрішню процедуру [53]. Сутність педагогічного моніторингу настільки складна, що це визначення цього поняття відображає різні його сторони, функції, ознаки. Проте окреслюється досить чітко коло найбільш суттєвих характеристик педагогічного моніторингу:

- безперервність вивчення того чи іншого об'єкта;
- тривалість та систематичність відстеження;
- цілеспрямованість моніторингової діяльності;
- цілісність системи моніторингу.

Загалом, здійснення моніторингових досліджень передбачає проходження п'яти послідовних етапів:

- I. Визначення цілей, підготовка плану проведення дослідження;
  - 1) постановка цілі моніторингу;
  - 2) виділення об'єкта моніторингу, його аналіз та класифікація;

3) визначення форми та обсягу моніторингу, часу на його розробку та реалізацію;

4) зазначення потенційних споживачів інформації;

5) визначення рішень, які можуть бути ухвалені на основі отриманої інформації.

II Розробка інструментарію.

Інструментарій повинен давати можливість збирання необхідної інформації відповідно до оптимально вироблених критеріїв ефективності досліджуваної освітньої системи. Для кожного критерію передбачається вироблення системи показників, що характеризують наявність та рівень розвитку цього критерію.

Загальні вимоги до показників полягають у наступному:

- максимальна широта охоплення поля можливих проблем, результатів;
- можливість використання у практиці управління;
- простота та надійність визначення.

Критерії ефективності діяльності освітнього закладу:

- ефективність та дієвість внутрішньошкільного управління;
- ефективність та дієвість інноваційної роботи;
- стан та продуктивність методичної роботи;
- стан та дієвість якості викладання;
- стан роботи з батьками;
- рівень вихованості студентів;
- стан здоров'я та фізичного розвитку студентів;
- стан відвідуваності студентами навчальних занять;
- взаємодія із зовнішнім середовищем;
- рівень розвитку студентів, успішність, якість знань.

Для оцінки рівня розвитку кожного критерію необхідно розробити показники, що характеризують його наявність. Показники служать основою інструментарію, що дозволяє відстежувати розвиток цього критерію, тобто здійснювати його моніторинг [74].

Можливі показники виконання перевірочних робіт студентами під час моніторингу якості навчання:

- відсоток студентів, які впоралися з роботою (виконав роботу, пройшов тест);
- середній відсоток правильного виконання всіх завдань роботи або групи завдань, виділених за деякою ознакою (наприклад, завдань з деякого розділу, теми);
- розподіл студентів за кількістю вірних відповідей за всіма завданнями роботи чи групи завдань;
- середня кількість правильних відповідей на всі завдання роботи або на певну групу завдань;
- розподіл студентів за кількістю вірних відповідей попри всі завдання роботи чи групи завдань залежно стану факторів;
- відсоток правильного виконання кожного завдання;
- відсоток відсутності відповіді завдання та відсотки вибору кожної з неправильних відповідей, запропонованих щодо нього).

III. Збирання інформації.

IV. Обробка та аналіз отриманих результатів.

V. Написання звіту та рекомендацій.

Головна сфера застосування результатів моніторингу – управління, а воно спрямоване на підвищення ефективності керованої системи. У зв'язку з цим вироблення рекомендацій за результатами моніторингу є найважливішим етапом його здійснення.

У разі розвитку інформаційних технологій, отже, і необхідністю інформатизації освітнього процесу постає питання, що традиційні методи проведення моніторингу якості освіти у шкільництві необхідно використовувати із застосуванням інформаційних засобів. Нинішній рівень розвитку інформаційних технологій дозволяє провести моніторинг на будь-якому етапі освітнього процесу, із застосуванням різних інформаційних

засобів, швидко, якісно, наочно та з миттєвою обробкою результатів та відображення їх у вигляді графіків, схем, діаграм чи таблиць.

При проведенні моніторингу необхідно врахувати, що його результати дозволяють побудувати роботу в освітній установі з урахуванням особистісних якостей студентів та їх всебічного розвитку.

Проведення подібного аналізу часто потребує великих витрат сил та часу на проведення статистичних розрахунків. Оцінювання якості навчання з використанням комп'ютерних технологій дозволяє значно скоротити час та трудовитрати аналізу та підвищує інформативність результатів.

Дані щодо якості навчання зручно накопичувати та обробляти стандартними комп'ютерними засобами. На етапі апробації та накопичення даних можна використати електронні таблиці Microsoft Excel. Вони доступні навіть початківцям, мають потужні засоби обробки та візуального представлення інформації. Використання комп'ютера дає також можливість всебічної діагностики та оцінки діяльності викладача, що дозволяє планувати надання допомоги з підвищення професійної майстерності [47].

Крім використання можливостей офісних програм, у моніторингу якості освітнього процесу можуть бути використані спеціалізовані програмні комплекси, призначені для вирішення широкого кола завдань.

Наприклад, інтерактивна система оцінювання якості знань Votum. З її допомогою викладач може швидко та ефективно провести контроль знань студентів на будь-якому етапі навчання. При цьому робота ведеться у формі тестів, опитувань, змагань, що дозволяє стимулювати суспільно корисну діяльність на уроці, забезпечити успіх у кожного студента.

Різні форми тестових завдань дозволяють підійти до перевірки якості навчання з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, а зручність та швидкість цієї форми роботи сприяє встановленню зв'язків співробітництва між студентами та викладачем.

У результаті роботи цієї інтерактивної системи кожен студент отримує результат відразу після закінчення роботи, а викладач за зібраними

результатами може намітити шляхи руху з кожним студентом в освітньому процесі.

Для реалізації моніторингу якості навчання необхідні ефективні інструментальні засоби збору даних, що відповідають вимогам до якості вимірювань. Універсальним засобом оцінки якості навчання є анкета. Анкета як шкалована модель об'єкта дослідження повинна відображати основні властивості об'єкта, бути компактною, лаконічною, а її змістовий зміст не повинен виходити за межі компетенції експертів, які її використовують. Використання шкалової анкети дозволяє проводити математичну обробку даних, отримувати принципово нову узагальнену інформацію, придатну до мети управління, заснованому на принципі гуманізації та гуманітаризації. Компактність анкети дозволяє уникнути необґрунтованих трудовитрат під час проведення оцінок та забезпечити технологічність процесу вимірювань. Однією з таких анкет є анкета якості уроку.

Отже, моніторинг освітнього процесу у ЗВО – один із основних чинників підвищення ефективності цього процесу. В умовах забезпечення індивідуального підходу до кожного студента дуже важливо коректно провести якісний та кількісний аналіз їх знань та умінь. Такий аналіз є складною багатофакторною залежністю з великою кількістю змінних.

1.2. Моніторинг якості освіти та розвиток освітньої установи

Поняття моніторинг якості освіти передбачає постійний збір, обробку, вивчення та оцінку більш значущих і вагомих показників якості освіти. У соціології поняття «моніторинг» сприймається як систематичне спостереження, оцінка і прогнозування стану довкілля, зумовленої діяльністю людини В. Чепак [70], С. Щудло [71] як система регулювання досліджень, мета яких полягає у науково-інформаційній допомозі та в реалізації соціальних програм [51; 57] та ін). Науковцями використовуються поняття «навчальний моніторинг», «педагогічний моніторинг», «моніторинг якості

освіти», «моніторинг якості навчання». Це говорить про неоднозначність розкриття цих категорій та свідчить про різні підходи до їх використання. Науковці розглядають моніторинг як механізм контролю та відстеження якості освіти, постійне спостереження за освітнім процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, або першочерговим пропозиціям, які дозволяють виявити тенденції розвитку системи освіти.

Моніторинг освітнього процесу у ЗВО як умови неперервної освіти викладача. У сучасному світі людина стикається з нагальною необхідністю вдосконалення, доповнення, а часом набуття нових знань і умінь відповідно до професійних інтересів, що змінюються, суспільними запитами, інформаційним полем, що стрімко розширюється. Кількість навчальних етапів зростає аж до освіти через усе життя. Під безперервною освітою розуміється стадійний і цілісний довічний освітній процес, що забезпечує поступальний розвиток творчого потенціалу особистості та всебічне збагачення її духовного світу [2; 4]. У таких умовах стає необхідним формування та розвиток міждисциплінарного знання, розкриття його глибокого потенціалу. У межах шкільної освіти міждисциплінарність проявляється у формуванні універсальних навчальних дій, що сприяють застосуванню знань у нестандартних умовах, прийняттю оптимальних рішень.

Стрімкі зміни у всіх сферах життя вимагають істотних змін і від ЗВО. Тому зусилля ЗВО мають бути спрямовані на створення умов для соціалізації та самореалізації кожного студента в результаті освоєння нею не тільки необхідного та достатнього обсягу знань, а й оволодіння прийомами діяльності [7].

На етапі реформування системи освіти виникає потреба у перегляді та якісній зміні діяльності викладача ЗВО. Оскільки професійна діяльність сучасного викладача пов'язана з вирішенням численних дослідницьких завдань, в яких підсумовуються вимоги до його особистісних якостей та професійної компетентності, особливо значуще вміння ставити перед собою цілі та досягати їх досягнення, вирішувати складні суперечливі ситуації, які є

природною складовою сучасної педагогічної діяльності [9; 13]. Нагальною потребою стає навчання викладачів ЗВО універсальним способам дій. Спостерігається тенденція до вдосконалення здатності до самооцінки, самостійності, самоорганізації та самореалізації викладача.

Істотно змінюється і адміністрування в освітньому закладі. Для ефективного управління навчальним процесом необхідно знати, що є критеріями його успішності і чим викликані проблеми, що виникають, а також відслідковувати динаміку за цими критеріями, аналізувати результати і коригувати управлінський стиль.

Саме розробка критеріального апарату моніторингу якості знань студентів дозволяє своєчасно коригувати організацію навчального процесу на різних ступенях навчання.

На різних ступенях навчання спостерігається необхідність відстеження індивідуальних досягнень (як предметних, так і метапредметних) студентів відповідно до цілей, поставлених викладачем на різних етапах навчання. Моніторинг дозволяє постійно спостерігати за будь-яким процесом з метою виявлення відповідності бажаному результату або початковим припущенням [15; 39-40]. Стосовно педагогічного процесу, то моніторинг представляє собою систему контролюючих та діагностуючих заходів щодо процесу навчання, обумовлених цілепокладанням, та які передбачають контроль динаміки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу та його коригування [44-45].

Моніторинг індивідуальних освітніх досягнень студентів – частина загального моніторингу якості знань, який, у свою чергу, є складовою моніторингу якості освіти. Тому моніторинг індивідуального прогресу студентів проводиться паралельно з моніторингом умов та процесу навчання, у якому найважливішу роль відіграє професійний рівень педагога. Результат педагогічної діяльності безпосередньо залежить від рівня педагогічної майстерності, здатності педагога до сприйняття та реалізації нових програм розвитку, працездатності педагога, його прагнення до самоосвіти, володіння

сучасними педагогічними технологіями, здібності та потреби дисемінації досвіду в рамках професійних спільнот. Усвідомлення педагогами цього факту, а також перебування в умовах регулярного відстеження результатів освітньої діяльності сприяє підвищенню рівня самоосвіти та взаємоосвіти викладачів ЗВО.

Актуальним стає навчання викладачів ЗВО та студентів основ ефективного цілепокладання. Психологічні дослідження оптимальних характеристик цілей на етапі їх формулювання визначають вимоги до освітньо-виховних цілей: конкретність, досяжність, напруженість, що сприяє активності пізнавальної діяльності студентів, обліку їх вікових та індивідуальних особливостей [2, с.4].

Включення педагогічного колективу до моніторингової діяльності передбачає оволодіння викладачами наступними методиками:

1. На етапі планування та організації проведення моніторингу(прогностичному етапі):

- визначення спрямованості професійної діяльності, працездатності та творчості;

- ефективного цілепокладання на уроці та у позаурочній діяльності;

- багатовимірною здійснення експертизи уроку;

- роботи із критеріальним апаратом моніторингових досліджень;

2. На контрольній-діагностичному етапі:

- аналіз та трактування матеріалів, які моніторять;

- оформлення висновків, постановки завдань, спрямованих на коригування та розвиток освітнього процесу;

- розробка форм аналізу кількісних та якісних показників діяльності студентів.

Удосконалення моделі моніторингу індивідуальних освітніх досягнень студентів сприяє підвищенню професійної майстерності педагогів та, як наслідок, підвищенню якості знань студентів, а також розробці (у зв'язку з

батьками) індивідуальних освітніх траєкторій на етапі вибору профілю навчання.

З філософського погляду, освіта – розвиток життєвого досвіду людини. Це побудова та розвиток людиною свого образу навколишнього світу та образу свого місця, своєї ролі у цьому світі [48, с. 222–226]. Відповідно моніторингові дослідження сприяють визначенню педагогами свого місця та ролі в освітньому процесі, що, у свою чергу, сприяє підвищенню комфортності умов навчання та підвищенню якості освіти загалом.

Іншими словами, моніторинг – це своєрідний контроль освітнього процесу, а також його результатів згідно з певними стандартами. Поступово інформація накопичується, дозволяючи проаналізувати зміни у часі, оцінити кількісні показники, оцінити перемини в освітній системі, будувати прогнози, розглядати альтернативні шляхи розвитку.

Термінологічно вчені поділяють поняття «якість освіти», аналізуючи його як результат. З позиції процесу, «якість освіти» – це стан та її здатність задовольняти потреби людей, відповідати інтересам нашого суспільства та держави, як наслідок діяльність навчального закладу свідчить про відповідність рівня підготовки студентів вимогам освітніх програм (стандартів). Основним критерієм якості знань як інтегративного створення є повноцінність.

Відповідно до такої позиції виділяють три рівні якості:

- усвідомлене сприйняття та фіксація знань у пам'яті;
- готовність до використання знань у подібних умовах відповідно до зразка;
- готовність до творчого застосування знання за певних умов.

Якість навчального процесу доцільно розглядати в єдності процесуального та результативного компонентів, а структуру визначати за знаннями відповідно до інформаційного, культурологічного, ціннісно-мотиваційного та ресурсного напрямків. Врахування соціальної природи категорії якості освіти дозволяє розглядати якість освіти як сукупність

показників, які розкривають різноманітні аспекти діяльності навчального закладу: якість освіти, форми та методи навчання, матеріально-технічну базу, кадровий склад.

Як зазначає науковець О. Осередчук «Якість освіти вивчається як комплексне поняття в межах квалітології – триєдиної науки, що охоплює теорію якості, теорію оцінки якості (кваліментрію) і теорію управління якістю. Якість освіти – це щабель, з якого характеристики освітньої діяльності відповідають нормативним положенням державних освітніх стандартів та освітніх програм, задовольняють вимоги споживачів освітніх послуг. Для визначення якості освіти необхідно проводити її моніторинг. Моніторинг в освіті – постійне спостереження за будь-яким процесом в освіті з метою виявлення його відповідності бажаному результату чи початковим припущенням» [49, с. 443–444].

Основною метою роботи центрів моніторингу якості є підвищення якісних даних про освітню систему.

Серед основних складових моніторингу можна виділити:

- об'єкти та суб'єкти освітнього процесу;
- комплексний набір показників якості освіти;
- інструментарій для проведення збору та аналізу даних;
- бази даних для накопичення інформації;
- методики аналізу, переробки та інтерпретації інформації;
- програмно-інструментальні засоби обробки даних.

Об'єктами вивчення якості освіти можуть бути студенти, викладачі, ЗВО, окремі процеси, умови. Кожен із цих об'єктів має бути забезпечений власними параметрами (критеріями), методами та механізмами вимірювань, на основі яких і виходить різний результат.

Коли об'єктом моніторингу виступають студенти досліджуваного освітнього закладу, то серед показників оцінки цього об'єкта виділяються:

- кількісні дані (віковий склад);

– успішність (тестування рівня знань та умінь студентів, причини прогалин у знаннях, контрольні зрізи знань, працевлаштування випускників, підсумкова атестація тощо);

– рівень здоров'я (фізичне здоров'я та підготовленість до занять фізкультурою, психологічна зрілість колективу класу відповідно до вікових груп, мотиваційна спрямованість та ін.).

Об'єктом моніторингу виступають освітяни. Основними показниками у цій групі будуть:

– рейтинг викладача;

– кількісні показники (вік, рух, категорійність);

– рівень задоволення професійною діяльністю;

– аналіз захворюваності;

– ступінь методичних труднощів.

І ще один об'єкт досліджень – керівництво ЗВО. Тут важливо оцінити:

– кількісні показники;

– результативні дані навчальної діяльності (ефективність підсумкової атестації, вступ випускників, у тому числі до ЗВО на бюджет, географічний показник та ін.);

– методичне забезпечення навчального процесу (передовий досвід працівників, участь у семінарах, конференціях, публікації, робота методичних об'єднань, Інтернет);

– матеріально-технічне забезпечення (оновлення матеріальної бази, інформатизація навчального процесу, обладнання кабінетів, медичне обладнання, залучення спонсорів та багато ін.).

Основою діяльності та розвитку конкретного навчального закладу повинен бути моніторинг – самообстеження освітньої установи за якістю освіти, яку він забезпечує. Моніторинг якості освіти в освітній установі здійснюється під керівництвом його адміністрації. Безпосереднє проведення робіт зі збирання, систематизації та узагальнення інформації можна покласти на тимчасові робочі групи, що формуються з числа представників

управлінської ланки ЗВО, керівників методичних об'єднань, предметних кафедр, викладачів. Зміст самообстеження навчального закладу з якості освіти, на наш погляд, має складатися із двох блоків:

Перший блок включає якість основних видів діяльності, можливості та ресурси (моніторинг умов):

- методичний потенціал;
- організація виховного процесу;
- зміст освіти;
- матеріально-фінансові ресурси та освітня інфраструктура;
- потенціал педагогічних кадрів;
- управління освітньою установою.

Другий блок включає якість результатів роботи освітнього закладу, його ланок, учасників освітнього процесу:

- навченість студентів;
- вихованість студентів;
- особистісні досягнення викладачів;
- результати вдосконалення освітнього процесу;
- досягнення освітньої установи, рівень її впливу на соціум;
- виконання навчального плану та інших запланованих заходів;
- соціальна ефективність діяльності освітнього закладу та його ланок.

Оціночні бланки щодо самооцінювання крім напрямів вивчення, зазначених вище, повинні включати критерії: досконалості переходу, достатності, значимості, обсягу; індикатори по кожному досліджуваному напрямку діяльності; оцінки. Проведення моніторингу передбачає наявність переліку нормативно-правової та нормативно-методичної баз, анкет та опитувальників, вказівок щодо збору інформації та написання аналітичного матеріалу.

Доцільно оцінювати якість освіти за якістю основних видів діяльності, які визначаються шляхом вивчення якості навчального процесу та якістю результатів діяльності системи, яка розглядається через рівень підготовки

випускників навчальних закладів, рівень їх затребуваності, рівень задоволення особистих запитів випускників, рівень досягнень викладачів ЗВО щодо повноти реалізації навчальних планів. За характеристикою науковця С. Ракова якість освіти – це такий динамічний та інтегративний процес, загальні особливості якого здатні задовольнити споживачів, їх постійно зростаючі вимоги і потреби [58]. Структурними компонентами якості освіти є:

- задоволеність суб'єктів освіти результатами навчально-виховного процесу;
- якість освітніх програм;
- високий рівень кваліфікації науково-педагогічних кадрів;
- включеність навчального процесу до інноваційної діяльності;
- сучасні матеріально-технічні ресурси.

Одним із недоліків у проведенні моніторингу якості освіти є недостатня увага до питань управління якістю освіти. Розмова ведеться про соціальне управління як галузі наукового знання, що має власний предмет, методи, що існують на загальнодержавному та місцевому рівнях і на рівні керівників ЗЗСО. Для муніципального рівня характерним є визначення стратегії розвитку освіти з урахуванням інтересів та потреб району, міста, а також ресурсних можливостей: кадрових, нормативно-правових (розробка власних програм розвитку територіальних систем освіти), фінансові, технологічні (методичне, інноваційне та інформаційне забезпечення), інформаційні, матеріально-технічні.

Основними критеріями управління якістю освіти визначені:

- організація освіти (створення та підтримка мережі навчальних закладів, розвиток ЗВО, проведення ліцензійних експертиз управління, контроль за виконанням державних стандартів, формування бюджету, розподіл ресурсів, атестація педагогів, аналіз попиту на освітні послуги та потреби в освіті);
- охорона прав та здоров'я студентів (вирішення питань їх статусу, організація навчання студентів-інвалідів та студентів з відхиленнями у

розвитку. Початковим етапом використання моніторингу якості освіти є аналіз та вивчення змін, а також прагнення здійснювати прогноз на майбутнє.

Теоретично соціальне управління якістю освіти означається як рівень досягнення поставлених цілей, які відповідність деяким стандартам; як ступінь задоволення очікувань споживача. Якість освіти може визначити якість результатів освітнього процесу, тобто якість освіченості студентів, якість знань, умінь, володіння процедурами творчої діяльності, вихованості. У широкому значенні це і якість результатів освітнього процесу, і якість реалізації освітнього процесу, і якість умов його проведення.

Тільки системний моніторинг якості освіти, правильний аналіз та творче використання результатів можуть забезпечити сталий розвиток освітньої установи. Кількість моніторингових та їх різноманітність сьогодні чомусь є чи не єдиним мірилом оцінки якості вітчизняної освіти. При цьому багато моніторингових проводяться без належної науково-методичної бази, без урахування наукових підходів, без знання та можливостей використання методів педагогічної соціології та ін.

Моделі проведення моніторингу:

1. Модель «вхід – вихід». При організації проведення моніторингу якості освіти у більшості країн світу перевагу надають класичній моделі «вхід – вихід». Її прийнято вважати оптимальною щодо порівняльного та інформаційного аналізу навчального процесу, діяльності організації. Заснована вона на думці, що вхідні дані студентів значною мірою впливають на результати їхнього навчання в освітньому закладі.

Вхідні дані включають перелік показників, що характеризують початковий рівень здібностей студентів, соціальний та економічний статус сім'ї, ресурс освітньої установи, наприклад, розміри бюджету на одного студентами, рівень професійної підготовки викладацького складу та багато інших.

Крім того, сюди відносять екзаменаційні підсумкові оцінки досягнень у навчанні (повний перелік шкільних знань та умінь), а також успіхи хлопців,

які закінчили цей навчальний заклад. Вхідні дані дають можливість відібрати однорідні групи шкіл, які почали роботу в рівних умовах, що є гарантом справедливості.

Моніторинг якості освіти у ЗВОх з відмінними один від одного вхідними даними проводять, як правило, за допомогою рівнянь множинної регресії. Модель «вхід – вихід» значно розширює можливості системи оцінювання, дозволяючи проводити порівняння як усередині групи, і міжгрупові зіставлення закладів освіти.

2. *Модель «вхід – процес – вихід»*. Сьогодні все більшої популярності набирає так звана модель з п'ятьма факторами («вхід – процес – вихід»), яка об'єднала в собі комбінацію показників не лише результатів, а й самого процесу навчання.

Чинники даної моделі:

- досить сильне та авторитетне адміністративне керівництво;
- наявність стабільного та добре організованого внутрішнього мікроклімату в класі та в ЗВО;
- основний орієнтир у навчанні – формування у базових академічних навичок, що навчаються;
- підвищення вимог до студентів з боку викладачів, постійне орієнтування на приріст навчальних досягнень студентів;
- наявність системи внутрішнього моніторингу якості освіти у ЗВО, що забезпечує достовірну інформацію про рівень освіти у цьому навчальному закладі.

Поліпшена модель моніторингу діяльності освітніх установ «вхід – процес – вихід» дозволяє оцінити діяльність безпосередньо з навчання та виховання студентів. За основу цього стандарту взято припущення, що вдосконалення процесу навчання запланованим шляхом неминуче призведе до вищих показників та досягнень у навчанні, адже це є показником ефективної роботи системи освіти.

3. *Динамічна модель моніторингу.* Основні показники діяльності навчального закладу базуються на міжгруповому аналізі та подальшому зіставленні середніх оцінок, що істотно залежать від різних факторів, наприклад, від соціально-економічних характеристик району, де розташована ЗВО, або ж від контингенту студентів.

Через неоднорідне заселення різних районів населеного пункту деяких шкіл протягом тривалого проміжку часу випадає великий відсоток «несприятливих» студентів. Саме тому за результатами моніторингу якості освіти досягнення у таких освітніх закладах роками залишаються непоміченими, незважаючи на нескінченні зусилля та ефективну освітню діяльність педагогічного складу.

Допомогти вирішити цю проблему може динамічна модель моніторингу. Вона ґрунтується на аналізі динамічних змін в освітній діяльності ЗВО, виявленні їх позитивного та негативного характеру та ступеня впливу на зміни, що відбуваються.

Ефективна динамічна модель ґрунтується на вимірах швидкості приросту досягнень студентів протягом деякого періоду часу. Великий вплив на темп розвитку студентів надають базові здібності та характеристики сім'ї, з цієї причини облік цих показників забезпечується при змінах у швидкості приросту навчальних досягнень. Моніторинг за цією схемою дозволяє отримати реальні результати оцінки ефективності системи освіти, оскільки ґрунтується саме на визначенні змін у навчальних досягненнях.

В останні десятиліття цей метод став помітно виділятися серед інших завдяки напрацюванням у статистичних даних, теорії вимірювань, а також в дизайні тестів для проведення досліджень. Завдяки йому розробники тестів мають можливість вибудовувати батареї тестів для аналізу навчальних досягнень з поділом їх на субтести згідно з різними освітніми рівнями.

Для цього, створюючи тести двох суміжних класів, включається блок однакових якірних завдань. У такий спосіб вдається пов'язати шкали навчальних досягнень попередніх та наступних освітніх рівнів. Надалі завдяки

саме цій зв'язці є можливість розміщення результатів моніторингу на єдиній безперервній шкалі, яка включає тривалий період навчання в даному ЗВО.

Напрями моніторингу якості освіти.

Моніторинг якості освіти проводиться за трьома основними напрямками, що включають такі перераховані об'єкти моніторингу.

1. Якість освітніх результатів:

– предметні результати навчання (у тому числі порівняння даних внутрішньої та зовнішньої діагностики);

– метапредметні результати навчання (збір та порівняння даних внутрішньої та зовнішньої діагностики);

– особистісні результати студентів (зокрема показники їхньої соціалізації);

– результати освоєння вихованцями основної загальноосвітньої програми освіти (при моніторингу якості освіти);

– здоров'я студентів (аналіз динаміці);

– досягнення студентів на змаганнях та олімпіадах;

– задоволеність батьків результатами освітніх послуг, їх якістю.

Якість реалізації освітнього процесу:

– основні освітні програми (відповідність вимогам та контингенту студентів);

– додаткові освітні програми (відповідно до запитів батьків);

– реалізація навчальних планів та робочих програм (їх відповідність);

– якість проведення уроків та індивідуальної роботи з студентами;

– задоволеність батьків і тих, хто навчається уроками та умовами в ЗВО;

– якість позаурочної діяльності (зокрема і класне керівництво).

Якість умов, які забезпечують освітній процес:

1) матеріально-технічне забезпечення;

2) інформаційно-розвивальне середовище (навчально-методичне забезпечення, засоби ІКТ);

3) медичний супровід та організація громадського харчування;

- 4) санітарно-гігієнічні та естетичні умови;
- 5) емоційний та психологічний клімат у закладі освіти;
- 6) використання соціальної сфери населеного пункту;
- 7) кадрове забезпечення (у тому числі підвищення кваліфікації, інноваційна та науково-методична діяльність педагогічного складу).

Етапи проведення моніторингу якості освіти

План проведення моніторингу:

1. Організаційний.
2. Практичний.
3. Аналітичний.

На початковому етапі рекомендується провести розбір послідовності дослідження, визначити основні підходи, складові, об'єкти та суб'єкти моніторингу. Далі проводиться збір необхідної інформації згідно з зазначеними напрямками освітнього процесу.

На наступному етапі відпрацьовується обрана технологія, а також методика збирання інформаційної бази. Далі слідує узагальнення, класифікація та аналіз отриманих даних, визначаються ознаки успішної діяльності та суттєві недоліки в управлінській та педагогічній діяльності. На основі цього можна визначити основні напрями розвитку студентів. Формування бази даних цим етапом не обмежується.

Заключний етап – узагальнення та співвіднесення результатів досліджень із раніше поставленими цілями, їх систематизація, якісна та кількісна оцінка отриманих результатів, соціалізація. Також на цьому ступені проводиться аналіз застосовуваних форм роботи та технологій, визначаються проблеми та пропонуються шляхи їх вирішення, оцінюється рівень реалізації поставлених цілей та завдань, оформлюються результати моніторингу.

Користь від грамотно організованого процесу моніторингу якості освіти безперечна – він допомагає отримати досить об'єктивну і повну картину про результати навчального процесу в динаміці, а також дозволяє на ранній стадії

виявити недоліки в організації педагогічного процесу, недоліки в навчанні, сильні сторони педагогічних працівників та багато іншого.

Сучасні освітні стандарти дуже складно підвести під критерії оцінювання якості освіти. Необхідна копітка робота для вироблення єдиних стандартів оцінювання якості освіти. Проведення моніторингів на самодіяльному рівні лише дискредитує саму ідею моніторингу.

Отже, оцінювання якості освіти – це багатовимірний і складний процес, що передбачає облік та оцінку всіх складових освітньої системи. Однак у цьому випадку є найважливішим недопущення порушень прав людини на здобуття якісної освіти та інших її прав. З отриманих даних можна розробити програму коригування освітнього процесу, зробити висновки про необхідність прийняття тих чи інших управлінських рішень, розробити перспективний план розвитку освіти. Всі ці дії сприяють підвищенню рівня освіти.

Висновки до першого розділу

1. Якість освіти, що трактується вченими з погляду сучасних теорій якості, що мають загальнофілософський та управлінський характер, розглядається у вузькому (як якість результатів або співвідношення цілей та результатів) і в широкому розумінні. Широке трактування якості освіти як сукупності його найважливіших компонентів, що оптимально поєднуються, відображають рівні організації та здійснення освітнього процесу, створених для нього умов і досягнутих результатів, що відповідають інтересам держави і суспільства і задовольняють освітні запити студентів, істотно змінює параметри його оцінки. Поняття «якість освіти» не тотожне якості результатів освіти або якості навчання. Судити про якість освіти необхідно не лише з позицій якості її результатів – освіченості, вихованості, розвиненості студентів, їхньої соціальної адаптованості, зорієнтованості на загальнолюдські цінності тощо, а й з позицій якості функціонування освітнього процесу – його змісту, організації, технологій навчання та

виховання та створених для його реалізації матеріально-технічних, навчально-методичних, кадрових та інших умов.

2. Комплекс критеріїв та показників оцінки якості шкільної освіти відображають державне замовлення, запити суспільства та студентів системи освіти загалом. Вона має бути доповнена індивідуальними для кожної освітньої установи показниками якості освіти, що відображають специфіку роботи цієї установи. Для відстеження якості освіти необхідно всі складові якості освіти розглядати не окремо один від одного, а в їхньому особливому співвіднесенні, з урахуванням їхнього взаємовпливу: якість результатів обумовлюється якістю процесу та якістю умов його реалізації і несе в собі інформацію про якість останніх.

3. Якість освіти динамічна, вона має відносний характер і змінюється залежно від рівня оцінки якості освіти, від типу освітньої установи та освітніх можливостей кожного студентами, тому й оцінюється виходячи із співвідношення освітніх результатів та суспільно-необхідних нормативів, вікових норм фізичного та психічного розвитку студентів, ступеня реалізації освітніх можливостей та потреб студентів, розкритої динаміки результатів, тенденцій формування та розвитку особистості та ін.

4. Безперервне відстеження та адекватна оцінка такого складного педагогічного явища, як якість освіти можуть бути здійснені за допомогою моніторингу. Відстеження та оцінка якості освіти не є самоціллю, вони необхідні для педагогічного прогнозування та прийняття адекватних управлінських рішень щодо ходу та результатів освітнього процесу. Тільки поліфункціонально організований моніторинг здатний задовольнити ці вимоги.

РОЗДІЛ 2

КВАЛІМЕТРИЧНИЙ МОНІТОРИНГ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ

2.1. Кваліметричний моніторинг у педагогічній практиці

Кваліметричний моніторинг у педагогічній практиці використовується нещодавно. Його поширення пов'язане з переходом системи освіти на управління якістю «на виході», пошуком ефективних способів безперервного, науково-обґрунтованого збору, зберігання та інтерпретації інформації про розвиток педагогічної системи, забезпечення зворотного зв'язку з метою оптимального вибору цілей та завдань, засобів та методів їх вирішення. Розвиток кваліметричного моніторингу професійної майстерності викладача відбувається в умовах зміни економічних відносин в освіті, змін матеріальної бази, впровадження цифрових технологій в освітній процес.

Для нового покоління студентів та викладачів стала характерною цифрова поведінка. Змінюються методики викладання, запроваджуються нові інструменти навчального процесу у формі електронних підручників, електронних курсів, хмарних технологій, віртуальних лабораторій. При цьому як у педагогічній спільноті, так і серед батьківської громадськості існує недовіра до цифровізації та, відповідно, змін у методиці викладання.

Досвід надмірного захоплення презентаціями на заняттях дозволив зміцнитися консерватизму більш ніж мотивації педагогічного співтовариства до освоєння цифрового середовища. Однак об'єктивні умови необхідності дистанційного навчання у період карантину та самоізоляції (весна 2020 р.) не залишили альтернативи дистанційному навчанню. Довелося освоювати інструменти цифровізації досить швидко.

Нині треба розуміти, що дистанційне навчання тепер уже не практикується як резервне, тимчасовий спосіб тільки в надзвичайних ситуаціях на зразок нинішньої. Воно має чимало плюсів. Треба розуміти, що настав час ЗВО навчитися поєднувати як традиційні, так і дистанційні, цифрові

технології, настав час розробки нових методик викладання та підходів у навчанні.

Цифрова трансформація реальності торкається глибоких проблем у зміні самого студентами, його компетентності в умовах технологізації та цифрового середовища, можливості створювати додаткову вартість, актуалізувати освітні послуги, освоювати антиципативну (випереджальну) поведінку у невизначеності, що створюється інноваційним розвитком освіти. Придбання цієї нової якості має відслідковуватись, оцінюватись та стимулюватись. Якщо є необхідність в оцінці ступеня прояву цих якостей (для цілей моніторингу якості, порівняння та оцінки ефективності), то необхідно їх виміряти.

У сучасному перетворенні навчального процесу, звісно, важливу роль відіграє цифрова трансформація. Майбутнє – за широким впровадженням програмного забезпечення у навчальну діяльність усіх освітніх організацій та діяльність кожного педагога. Професіоналізм викладача наповнюється новими функціями, що відповідають сучасним вимогам володіння технічними засобами навчання та цифровою грамотністю.

Дослідження змін у діяльності викладача у зв'язку із запровадженням використання електронних освітніх ресурсів та платформ діяльності достатньо розглядалося. Цифровізація необхідна сучасному ЗВО, її використання в освітньому процесі дозволяє перейти на новий рівень викладання, а отже, і підвищить якість освіти в нашій країні.

Особлива відповідальність щодо формування та вдосконалення цифрової культури, цифрових навичок покладається на педагогів, які в цьому напрямі, на жаль, відстають від своїх студентів. Організація дистанційного навчання викликає у викладача безліч питань щодо освоєння освітніх платформ, розміщення інформації, індивідуалізації завдання тощо. Для вирішення цих проблем затребуваною та актуальною в період освоєння цифрового середовища стає робота цифрових волонтерів.

Глобальний характер поширення віртуального світу диктує новий зміст професійної майстерності викладача. Викладач має включитися у процес використання електронних освітніх платформ, сам ініціювати освоєння цифрового середовища, побудувати особисту стратегію цифрової адаптації.

Значення викладача у системі освіти залишається незмінним, але доповнюються новими функціями. Викладач має володіти сучасними освітніми технологіями, важливими професійними компетенціями, одна з яких – цифрові навички. У освітніх організаціях створюється, удосконалюється цифрове освітнє середовище, що вимагає від викладача володіння на високому рівні цифровізацією. Сучасний педагог має у своїй діяльності використовувати широкий спектр ресурсів цифрового середовища, навчати студентів знаходити необхідну інформацію, працювати з базами даних, оцінювати та аналізувати їх достовірність.

Дослідження проблеми якості праці викладача, професійної майстерності досі не торкалися цифрової компетентності педагога. Експертні системи мали скромніші цілі. Дослідження цього напрямку в освіті пов'язані переважно з низкою таких проблем, як теоретико-педагогічні аспекти застосування експертних систем, навчальних систем на основі відомих технологій, нові підходи до створення експертних систем. Дослідження моніторингу якості в освіті спрямовані на вивчення принципів побудови програм (І. Тавлуй [64]; О. Oseredchuk [74]), кваліметричного інструментарію адаптивної технології підготовки магістрів управління інтелектуальною власністю (V. Bruyeva [73]), технології створення кваліметричних моделей для проведення різних видів моніторингу в закладах (Г. Єльнікова [21–22]), проектування навчального процесу у вищій школі (І. Єгорова [20]).

У педагогічній практиці основа моніторингу професійної майстерності викладача складається із системи оцінки, корекції якості знань студентів, педагогічної комунікабельності викладача, прогнозу якості. Охоплено практично всі компоненти педагогічної системи. Але недостатньо уваги видалено такому важливому компоненту, як професійна майстерність

викладача. Понад те, у низці досліджень спостерігається прагнення перенести відомі методи оцінки діяльності викладача у цифрове середовище, що не завжди виходить. В даний час відбувається справжній прорив у галузі створення експертних систем. У цифровому середовищі відкриваються нові можливості, а тому можливі та необхідні нові підходи, нові методи. Система кваліметричного моніторингу професійної майстерності викладача, що пропонується в цій статті, будується на новому підході, заснованому на теорії латентних змінних.

Пропонований підхід кваліметричного моніторингу може охоплювати необхідні цифрові компетенції професійної майстерності викладача, включаючи оцінку онлайн-матеріалів, створення віртуальних майданчиків, розповсюдження навчальних ресурсів, створення портфоліо та мультимедійного контенту, сайту, освоєння цифрових комунікацій, що відповідає вимогам цифрового середовища.

Основні критерії педагогічної майстерності, що визначають його рівень, відображають ерудицію, творчість, доцільність, технологічність, продуктивність. Ступінь оволодіння педагогічними технологіями, вміння доповнити традиційне освітнє середовище цифровим – показник рівня професійної майстерності.

Моніторинг якості підготовки викладача – це динамічна система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про якість підготовки викладача та його окремих компонентів, визначення відповідності результатів встановленим нормам, вимогам, умовам сучасної дійсності. Для визначення якості підготовки викладача визначено комплексний вид моніторингу, що представляє процес вивчення різних аспектів підготовки фахівців: професійні кваліфікації (знання, вміння та навички) та надпрофесійні кваліфікації (особистісний компонент: комунікативні навички, навички самоосвіти та саморозвитку; ставлення до обраної професії, прагнення самореалізації).

Кваліметричний моніторинг здійснюється за допомогою комп'ютерних технологій. Технологія реалізації кваліметричного моніторингу професійної

майстерності викладача складає основи алгоритму. Алгоритм відображає послідовність реалізації кваліметричного моніторингу та розкриває дії, що становлять зміст кожного його етапу.

Підготовчий етап моніторингу визначає цілі, постановку завдань, основні напрями моніторингу, відбір індикаторів та перевірку індикаторних змінних на їхню валідність та надійність.

У нашому дослідженні як інструментарій моніторингу використовувалися дві методики, розроблені нами – це:

- методика оцінки професійної майстерності викладача на основі портфоліо;

- методика вимірювання якісних характеристик професіоналізму на основі самооцінного опитувальника.

Аналітичний етап кваліметричного моніторингу полягає у збиранні інформації. Збирання такої інформації здійснюється за допомогою розробленого нами інструментарію.

Оцінка змін, що відбулися у структурі професійної діяльності викладачів та у структурі їх особистості за певний проміжок часу, відбувається за допомогою самозвіту, що розкриває формальні характеристики особистісних досягнень самого викладача та досягнень його студентів, а також за допомогою експертної оцінки, статистичних даних та опитування суб'єктів освітнього процесу.

Метою заповнення електронного портфоліо є фіксування результатів діяльності викладача. Традиційно портфоліо викладача складається з накопичених матеріалів, що відображають найбільш значущі та легко підтверджені результати: грамоти, сертифікати, дипломи, листи подяки, посвідчення про підвищення кваліфікації, досягнення студентів у вигляді тих самих грамот, дипломів та ін. Паперова форма портфоліо, збір та зберігання інформації в папках, збір відеоматеріалів та інших документів, що підтверджують зазначені в портфоліо відомості, в даний час має бути замінена на автоматизоване або електронне портфоліо.

Автоматизована інформаційна система «Портфоліо викладача» розроблена на основі представленого вище інструментарію. Інформація, отримана за допомогою розробленого інструментарію, автоматично обробляється та формується на основі цього база даних. Електронне портфоліо, з одного боку, має всі переваги і виконує всі очікувані від нього функції: воно має сувору поінформованість, наочність, структурованість, технологічність, сучасність, поліфункціональність, а з іншого боку – кваліфікована основа розробленого варіанту портфоліо дозволяє кількісно оцінити якісні показники професійної майстерності викладачів. Кількісні характеристики показують динаміку розвитку професійної майстерності викладача визначити напрямок, виявити його форми та вчасно помітити негативні тенденції, зумовлені специфікою професії викладача.

Розробка інструментарію моніторингу здійснювалася на основі теорії латентних змінних. Використано кваліметричний підхід при аналізі портфоліо викладача, що містить результати його самооцінки, що включає вимірювання прихованих показників професійної діяльності. В результаті проведення аналізу визначаються показники для оцінки портфоліо викладачів та результатів його самооцінки, орієнтованої на вимір особливостей розвитку його особистості та професійної діяльності.

Слід зазначити, що мотивація зростання професійної майстерності викладачів, актуалізація його рефлексивних процесів є основним призначенням портфоліо. Портфоліо може виступати як щоденник підвищення професійної майстерності викладачів. У нашому варіанті портфоліо одним із обов'язкових характеристик особистісних та професійних якостей викладача. Відповідно викладач мають змогу відповісти на запитання: «Хто я?», «Який я?», «Як мене сприймають інші?», «Що я можу зробити, щоб стати краще?», «У чому основна причина моїх досягнень і невдач?» та ін. На основі самооціночного тесту вивчається динаміка структури професійної діяльності викладача та особистісних структур. Порівняння кількісної оцінки

якісних показників забезпечує демонстративність інформації та її об'єктивність.

Третій етап моніторингу – це прогностичний етап. Прогностичний етап, по суті, полягає у проектуванні розвитку професійної майстерності викладачів. Результати моніторингу можуть використовуватися викладачем, адміністрацією, методичною службою в плануванні підвищення професійної майстерності викладача.

Отже, стимулювання активності викладача у саморозвитку здійснюється через побудову ним усвідомленого образу запланованого результату. Такий усвідомлений образ будується на основі даних моніторингу, що актуалізує рефлексивні процеси. З цією метою розробляються рекомендації та заходи щодо педагогічної підтримки зростання професійної майстерності викладача залежно не лише від загального кількісного значення рівня професіоналізму, а й у більшій мірі від особливостей розвитку кожного з критеріїв такого розвитку.

2.2. Принципи, методи та функції кваліметричного моніторингу

У межах нашого дослідження під моніторингом будемо розуміти процес системно-організованих дій, які мають на меті підтримання функціонування об'єкта моніторингу в заданому режимі або його розвиток за заданою траєкторією шляхом виявлення як негативних, так і позитивних відхилень параметрів моніторингу від заданих значень. Отже, метою моніторингу в освітніх організаціях є попередження небажаних відхилень у функціонуванні керованих об'єктів (професійної майстерності викладача закладу вищої освіти) і процесів та виявлення у них позитивних відхилень для узагальнення та використання схвального досвіду в управлінні ЗВО.

Особливе місце у системі моніторингу належить принципам моніторингу. Принципи моніторингу – це основні правила, якими повинні керуватися суб'єкти моніторингової діяльності. Значення принципів

управління взагалі та принципів моніторингу визначається тим, що вони відображають найбільш характерні для об'єкта управління (об'єкта моніторингу), що розглядається, закони та закономірності його функціонування та розвитку. Закони і закономірності – є об'єктивний прояв реальності, тоді як принципи відображають суб'єктивне уявлення про вимоги до систем управління (систем моніторингу), що дозволяють максимально враховувати закони та закономірності функціонування досліджуваних об'єктів і забезпечують ефективність управлінської (моніторингової) діяльності. А це, у свою чергу, означає, що хоча принципи і виступають як найбільш «жорсткий» елемент у системах управління, однак вони можуть модифікуватися стосовно різних підсистем управління освітою і змінюватися внаслідок виявлення нових закономірностей та тенденцій, що виявляються як у керованих об'єктах, так і у зовнішньому середовищі. Це актуалізує проблему обґрунтування системи принципів моніторингу у сучасній організації.

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженню принципів моніторингу [12; 29–30], дозволив нам виділити загальні та специфічні принципи моніторингу. Загальні принципи здійснення моніторингу є інтерпретацією фундаментальних універсальних принципів управління стосовно моніторингової діяльності.

1. Принцип науковості передбачає використання сучасних досягнень науки управління при побудові систем управління та прийнятті управлінських рішень використання сучасних досягнень науки управління при побудові систем моніторингу.

2. Принцип гнучкості визначає адаптацію систем управління до умов внутрішнього і зовнішнього середовища організації, що змінюються, адаптація систем моніторингу до зміни цілей, стратегій і тактики управління в організації

3. Принцип зворотного зв'язку окреслює наявність замкнутого кола управління, що передбачає надходження інформації з виходів системи управління на її входи; прийняття управлінських рішень та коригування

управлінських впливів з урахуванням даних моніторингу про фактичний стан керованого об'єкта (процесу).

4. Принцип ефективності передбачає оптимізацію витрат на формування та функціонування підсистеми організації, що управляються, оптимізація витрат на формування та функціонування системи моніторингу в організації.

5. Принцип комплексності розглядає об'єкт управління у всій сукупності взаємопов'язаних складових елементів та аспектів, що забезпечують його цілісність.

6. Принцип системності аналізує керовані об'єкти з урахуванням всіх взаємопов'язаних складових, а також з урахуванням зв'язків між керованими об'єктами та їх елементами та докільям формування параметрів моніторингу з урахуванням усієї сукупності взаємопов'язаних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища організації, що впливають на об'єкт моніторингу.

7. Принцип відповідності передбачає відповідність керуючої підсистеми організації складності керованої підсистеми та характеру вирішуваних виробничих завдань, сумісність системи та технологій моніторингу з системою управління організацією та технологіями прийняття управлінських рішень.

Специфічні принципи здійснення моніторингової діяльності в організаціях зумовлюються особливостями та цільовою спрямованістю системи моніторингу. Систематизацію специфічних принципів моніторингу можна здійснювати на основі використання прагматичного, кваліметричного та гуманістичного підходів до їх виділення.

Інший важливий аспект використання моніторингу в організаціях пов'язаний з вирішенням проблеми якості результатів моніторингу та їх інтерпретації. Цим пояснюється використання *кваліметричного підходу до виділення специфічних принципів моніторингу* – принципів інформаційної повноти, інформаційної достатності та конкретності (кваліметрія – один із напрямів науки про якість, пов'язана із розробкою чисельних методів його оцінки) [3; 5; 38].

Праксеологічний та кваліметричний підходи до виділення специфічних принципів моніторингу є за своєю суттю технократичними підходами. Однак у сучасних умовах формування будь-яких систем управління взагалі та систем моніторингу зокрема передбачає обов'язкове використання гуманістичного підходу. Реалізація цього підходу при здійсненні моніторингової діяльності забезпечується за рахунок виділених нами принципів.

Практичне використання принципів моніторингу дозволяє виділити загальні та специфічні принципи моніторингу, які є взаємопов'язаною системою, тому найбільший ефект досягається за рахунок їх комплексного використання.

В описі системи моніторингу важко переоцінити значення такого елемента, як функції моніторингу. Якщо принципи моніторингу – це основні правила здійснення моніторингової діяльності, то функції моніторингу безпосередньо розкривають зміст цієї діяльності, відповідають на питанням із чого складається моніторингова діяльність. Розглядаючи існуючі підходи до виділення функцій моніторингу, можна помітити, що вони відрізняються глибиною функціонального наповнення моніторингу.

Моніторинг виконує інформаційно-аналітичну та прогностичну функції, які мають відношення як до отримання за допомогою моніторингу нових наукових знань, так і до інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Інформаційно-аналітична функція моніторингу являє собою той «каркас», на якому базується реалізація решти його функцій. У змістовному плані інформаційно-аналітична функція моніторингу включає дії зі збору, накопичення, обробки, систематизації та аналізу інформації, що є основою для отримання нового наукового знання та (або) вироблення оптимальних управлінських рішень.

Передбачення як важлива складова наукового пошуку та управління забезпечується реалізацією прогностичної функції моніторингу. Отримана в

результаті моніторингу інформація дає змогу будувати прогнози та розробляти сценарії майбутнього розвитку організації.

Наступним елементом моніторингу як інформаційно-аналітичної підсистеми управління є методи моніторингу. Під методами моніторингу ми розуміємо конкретні способи здійснення моніторингової діяльності, виконання всіх функцій моніторингу. Відповідно до функціонального змісту моніторингової діяльності методи моніторингу включають сукупність методів обліку, зберігання, оцінки, аналізу інформації, прогнозування тощо. Методи, що використовуються в моніторингу, формуються з урахуванням специфіки об'єктів моніторингу. Так, наприклад, збір інформації про соціальні процеси в організації можна здійснювати на основі анкетування чи усного опитування персоналу. Так само, як, наприклад, під час прогнозування одних процесів, можуть використовуватися методи математичного моделювання, а інших – методи експертних оцінок чи методи розробки сценаріїв.

Моніторинг як інформаційно-аналітична підсистема управління організацією органічно вписується в практичну управлінську діяльність. Для ілюстрації такого висновку скористаємось двома класичними підходами до дослідження управлінської діяльності.

Перший підхід полягає у розгляді управлінської діяльності як процесу прийняття та реалізації управлінських рішень в освітній організації. Даний підхід вказує на очевидний зв'язок моніторингу та управління та дозволяє розглядати його як підсистему підготовки та обґрунтування прийнятих управлінських рішень. Такий підхід дозволяє виділити дві взаємопов'язані підсистеми в системі управління організацією:

- підсистему моніторингу;
- підсистему прийняття та реалізації управлінських рішень.

Використання моніторингу як інформаційно-аналітичної підсистеми управління має три основні переваги.

Перша полягає у своєчасному виявленні реальних та потенційно можливих проблем управління (під проблемами управління ми розуміємо

невідповідність ситуації поставленої мети управління, що виявляється у негативних відхиленнях моніторингових параметрів). Це дає можливість оперативного коригування керованих процесів шляхом прийняття та реалізації управлінських рішень ще до того, як проблема постане.

Друге полягає у якісно іншому рівні прийнятих на основі даних моніторингу управлінських рішень. Відсутність достатньої об'єктивної інформації породжує в управлінні так звану практику «латання дірок», коли управлінські рішення ухвалюються без комплексного врахування всіх факторів, що зумовлюють наявність проблеми. Велика база моніторингових даних дозволяє мінімізувати помилки під час прийняття управлінських рішень. Такий моніторинг дозволяє своєчасно зафіксувати позитивні зміни у організації, що дає можливість поширення передового досвіду з урахуванням вивчення та узагальнення.

Другий підхід до дослідження управлінської діяльності полягає у розгляді управління як процесу послідовної реалізації управлінських функцій та знаходить широке застосування різних інтерпретаціях вітчизняних і закордонних дослідників.

Найбільш традиційний підхід до виділення функцій управління залежно від належності до певних етапів процесу управління включає чотири основні функції: планування, організація, мотивація та контроль. Ми доповнюємо цей перелік функцією цілепокладання. Багато авторів розглядають цю функцію у складі функції планування. Цим применшується роль цілей в управлінні, яку дуже складно переоцінити, адже в управлінні все починається з постановки цілей, оскільки під управлінням розуміється не всяка, а лише цілеспрямована дія на керовані об'єкти (процеси).

Специфіка впливу моніторингу на управлінський процес полягає у можливості більш повного обліку при реалізації управлінських функцій турбулентних змін факторів внутрішнього та зовнішнього середовища організації. Вплив моніторингу на процес постановки мети зводиться до уточнення бажаного та досяжного результату з метою створення умов для його

формального опису, відстеження, оцінки. У цьому підвищуються вимоги як до якості постановки цілей, і до обліку ситуаційних чинників.

У найзагальнішому вигляді під організацією як функцією управління розуміють створення умов успішної реалізації намічених планів. *Моніторинг дозволяє виявити «вузькі» місця в організаційної діяльності та, тим самим, дозволяє оптимізувати умови реалізації запланованих заходів.* Завдяки моніторингу з'являється можливість формування мотиваційних систем, які більш повно і адекватно відображають взаємозв'язок результатів трудової діяльності та одержуваної працівниками винагороди, що забезпечує більш ефективну реалізацію функції мотивації. У плані розвитку контролю моніторинг сприяє виявленню тих сфер, напрямів та аспектів діяльності, які найбільше потребують активного контролю.

Отож, сукупний вплив моніторингу на основні функції управління відображає трансформацію управління освітнім закладом в проактивну систему, яка передбачає активне реагування на зміни ситуаційних факторів та сучасну реальність.

2.3. Критеріальні основи оцінки якості освіти

Нині якість освіти відображається у сформованих універсальних знаннях, вміннях і навичках, досвіді самостійної діяльності та особистої відповідальності, в їх громадянськості, правовій самосвідомості, духовності та культурі, толерантності, здатності адаптуватися у змінних соціально-економічних умовах і самовдосконалюватися в процесі життєдіяльності. Набір показників результатів освіти включає не лише її якість, а й різні характеристики особистісного розвитку (інтелектуального, емоційного, вольового, мотиваційного, пізнавального та ін.), зміну професійної компетентності викладача та його ставлення до роботи, зростання престижу ЗВО у соціумі. Не заперечується значимість для якості освіти й здоров'я студента, його власних зусиль, стану шкільного середовища, особистості викладача, педагогічних технологій, умов функціонування та розвитку

освітньої установи, які розглядаються як фактори, що впливають на якість освіти, але перебувають поза змістом явища, що оцінюється (об'єкта). Науковці якість освіти пов'язують з показниками освіти, що посилюють психологічний аспект результатів.

Найважливішими показниками успішної діяльності освітньої установи мають стати позитивні тенденції у зміні як рівня домагань студентів, що визначається на основі вибору ними завдань різного ступеня складності та креативності, рівня розвитку основних розумових операцій та динаміки загальнонавчальних навичок, так і ціннісно-смыслових установок по відношенню до ЗВО, навчання, свого майбутнього, особливостей відносин з дорослими, особливостей уявлень про життєві перспективи, глибини актуалізації освітнього змісту у проблемній ситуації та практичній діяльності. Позиції, подібні до наведених як приклади, є найбільш поширеними як серед науковців, так і шкільних педагогів, про що свідчать наукові публікації та аналіз різних освітніх практик. За підсумками такої інтерпретації якості напрацьовано певний досвід моніторингової оцінки розвитку освітніх систем. На оцінці однієї сторони якості освіти – результатів процесу навчання, конкретизованих показниками ступеня засвоєння студентами предметних і загальнонавчальних умінь та рівня їхнього психічного розвитку: інтелектуального, мотиваційного, рефлексивного та комунікативного, – вибудовується психолого-педагогічний моніторинг закладу освіти [31; 34; 38]. Також на відстеження результативного аспекту якості освіти спрямовано педагогічний моніторинг із сукупністю критеріїв оцінки, який включає продуктивність навчальної діяльності (абсолютна успішність, якісна успішність, рівень навченості, інтегрованість знань, сформованість умінь), індивідуально-психологічні особливості особистості студентів (мотивацію, дослідницькі навички, рівень домагань, інтелект, темп «просування» та ін.), самостійну діяльність, деонтологічну поведінку, успішність адаптації та ін. Найчастіше предметом моніторингового супроводу виявляються окремі компоненти: якість навчання, навчальна діяльність або якийсь елемент якості

освіти. Причому програма моніторингу має яскраво виражений віковий характер, що вдало проявляється в умовах і показниках (ознаках) морального дорослішання молодих людей. Розширення оціночних рамок якості освіти, вихід за межі його результатів, де сукупність показників, що характеризують не тільки результат – розвиток компетенцій студентів, а й різні сторони освітнього процесу, його умови: зміст освіти, форми та методи навчання, матеріально-технічну базу, кадровий склад. Надалі дедалі частіше з'являлися критеріальні комплекси, орієнтовані на найважливіші властивості якості освіти.

Для оцінки якості освіти потрібно вивчати психічне здоров'я, особистісну, моральну та громадянську зрілість, соціокультурну компетентність студента; ступінь володіння викладачем п'ятьма мистецтвами: поваги, розуміння, допомоги та підтримки, договору, уміння бути собою; у навчально-виховному процесі – тип пізнання, співвідношення ролей студентів-першокурсників та дорослої, технологічність, варіативність, інтегрованість, умови, що забезпечують особистісне зростання студентів; в укладі життя ЗВО – концептуальну зрілість науково-педагогічного колективу, систему цінностей та пріоритетів, психологічний клімат взаємних відносин; у середовищі та оточенні – соціофізичне та соціокультурне середовище [46; 56; 59].

Послідовна орієнтація на нову соціокультурну ситуацію та особистісно орієнтовану парадигму освіти потребує розстановки інших акцентів у розумінні якості його результатів, виділення індивідуально-особистісних змін та досягнень студентів та чіткішого опису того, за рахунок чого вони можуть бути забезпечені. Відповідно можна оцінювати якість освіти за трьома групами критеріїв, виходячи з трьох складових цієї якості аспектів. Критеріями якості освітнього процесу є:

– критерій якості змісту освітнього процесу, представлений показниками інваріантного рівня змісту освіти (фундаментальність, інтегративність, концептуальність, діяльнісний характер змісту), варіативного

(варіативність, безперервність) та особистісного рівня (включеність до змісту освітнього процесу суб'єктного досвіду), узгодженість такого досвіду з нормативно задається суспільною практикою);

- критерій якості освітніх технологій;

- процесуальний критерій знаходить своє вираження у гуманістичності викладання та діалогічних формах взаємодії викладача з студентами.

Критеріями якості умов освіти є:

- якість кінцевих результатів управління;

- ефективність видів управлінської діяльності:

- мотиваційно-цільової, інформаційно-аналітичної, планово-прогностичної, організаційно-виконавчої, контрольної-регулювальної та оціночно-результативної.

До критеріїв якості кінцевого результату освіти входять: стан здоров'я студентів; сформованість у них ціннісних відносин до навколишньої дійсності: до України та до інших осіб, до діяльності; освіченість, яка визначається: за особистісно-смісловим відношенням студента до матеріалу, що вивчається, і процесу власної навчальної діяльності; самостійності вироблених ним способів навчальної роботи (інтелектуальних, інформаційних, дослідницьких та ін.), в яких представлені засвоєні в освітньому процесі способи опрацювання навчального матеріалу та результати накопичення власного досвіду; оволодіння метазнаннями (знаннями про прийоми та засоби засвоєння навчального матеріалу; переробки інформації, даної в словесній, знаково-символічній та графічній формах); володіння логікою предметного знання (тобто за якістю знання предмета).

Матеріали, зібрані в результаті аналізу опублікованих критеріальних наборів та моніторингових систем оцінки якості освіти, дають підстави для формулювання наступних висновків:

1. Проблема оцінки якості освіти є однією з найактуальніших для всіх рівнів освіти – загальної і професійної.

2. Все більш помітне поширення в науково-педагогічному середовищі знаходить широка смислова інтерпретація якості освіти як єдності її сукупних властивостей – умов, процесу та результату, вже практично втілена в нечисленних моніторингових моделях, здатних забезпечити отримання якісної інформації.

3. Позитивним моментом слід визнати використання рівневого підходу в оцінці якості освіти – регіонального, інституційного (шкільного) та особистісного.

4. Разом з тим у запропонованих наборах критеріїв та їх показників за рідкісним винятком не знайшла реалізацію декларований у вихідній дефініції якості освіти ступінь задоволення освітнього запиту одного з головних його замовників – студентів; «забутим» виявилось і замовлення батьків на якісну освіту їхніх дітей.

5. Сучасний етап вирішення проблеми критеріїв оцінки якості освіти характеризується багатокритеріальним, але переважно односпрямованим підходом, що свідчить про домінування традиційного погляду на якість освіти як її результат.

Дуже поширене вузькомислове трактування сутності якості освіти залишається однією з головних перешкод на шляху вирішення цієї проблеми, породжуючи появу нових варіантів критеріальних наборів, неспроможних гарантувати адекватність оцінки. Ускладнює вирішення проблеми та відсутність суворих правил відбору критеріїв та кількісного та якісного складу їх показників. Висловлювані щодо вибору параметричних характеристик оцінюваних об'єктів (явлень) окремі зауваження що неспроможні замінити теоретично обгрунтовані чи практично виведені принципи, орієнтація куди стала б обов'язковою всім.

Проте, систематизація напрацювань науковців у галузі моніторингового супроводу педагогічних процесів та явищ та вивірених підходів, досвід моніторингової діяльності дозволяють визначити позиції у конструюванні критеріально-оцінного апарату моніторингу якості освіти. У зв'язку з цим

ставиться завдання створити систему отримання об'єктивної інформації про результати навчання відповідно до освітніх стандартів (у тому числі визначення комплексу критеріїв, процедур та технологій оцінки, організацію педагогічного моніторингу та його використання як невід'ємного інструменту управління якістю освіти) на рівні освітньої установи, на основі якої можна буде ухвалювати управлінські рішення.

Сучасна педагогічна наука та практика поставлені перед необхідністю переходу від традиційних способів збору відомостей про ЗВО – до педагогічного моніторингу, під яким ми розуміємо цілеспрямоване, спеціально організоване, безперервне стеження за функціонуванням та розвитком освітнього процесу та/або його окремих елементів з метою своєчасного прийняття адекватних управлінських рішень на основі аналізу зібраної інформації та педагогічного прогнозу.

Традиційна система оцінки знань студентів має багатий досвід у сфері контролю над результатами навчання, однак із своїх організаційних і технологічних особливостей неспроможна забезпечити задоволення цих потреб суспільства. Її результати не можна використовувати для отримання об'єктивних кількісних і якісних показників щодо управління якістю освіти. Поява поняття «моніторинг» пов'язана зі становленням та розвитком інформаційного суспільства, яке потребувало об'єктивних та суб'єктивних відомостей про тих чи інших об'єктів та структур. Освітня система виявилася надто складною, багатоаспектною, щоб можна було одразу створити таку систему, яка б дозволила об'єктивно судити про стан справ у ній.

Постає завдання проаналізувати ці підходи та оцінити перспективність їх застосування для побудови системи оцінки якості освіти в освітній установі. Для цього необхідно мати орієнтири для порівняння. Одним із таких орієнтирів може бути аналіз зарубіжного досвіду, що дозволяє виявити тенденції розвитку систем оцінки результатів навчання, переважаючі підходи в оціночній діяльності, технології оцінки, які можна використовувати для розробки системи моніторингу. Визначаючи критерії та показники оцінки

якості освіти, ми орієнтувалися насамперед на сучасне соціальне замовлення системі освіти. Змінена освітня парадигма, яка знайшла свій відбиток у Законі «Про освіту» та в останніх законодавчих документах про освіту, орієнтує на виховання та розвиток особистості студентів у процесі оволодіння ними предметними знаннями, вміннями та навичками.

Висновки до другого розділу:

Якість освіти, що трактується вченими з погляду сучасних теорій якості, що мають загальнофілософський та управлінський характер, розглядається у вузькому (як якість результатів або співвідношення цілей та результатів) і в широкому розумінні. Широке трактування якості освіти як сукупності його найважливіших компонентів, що оптимально поєднуються, відображають рівні організації та здійснення освітнього процесу, створених для нього умов і досягнутих результатів, що відповідають інтересам держави і суспільства і задовольняють освітні запити студентів, істотно змінює параметри його оцінки. Поняття «якість освіти» не тотожне якості результатів освіти або якості навчання. Судити про якість освіти необхідно не лише з позицій якості її результатів – освіченості, вихованості, розвиненості студентів, їхньої соціальної адаптованості, зорієнтованості на загальнолюдські цінності тощо, а й з позицій якості функціонування освітнього процесу – його змісту, організації, технологій навчання та виховання та створених для його реалізації матеріально-технічних, навчально-методичних, кадрових та інших умов.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі вирішення поставлених перед дослідженням завдань ми, по-перше, проаналізували досвід становлення моніторингу в контексті управління освітою, встановили передумови його виникнення, вивчили практику відстеження якості освіти у ЗВО на основі аналізу тлумачень поняття «моніторинг» у педагогічній літературі, співвіднесли це поняття з суміжними – «вивчення», «спостереження», «контроль» та ін., уточнили визначення «моніторингу якості шкільної освіти», розкрили сутність моніторингу, розглянувши його як систему та як процес.

Порівнявши здійснення моніторингу в освіті та інших сферах, довели, що моніторинг в освіті має поліфункціональний характер, визначили оптимальну сукупність його функцій та принципів. Проаналізували тлумачення поняття «якість» та дали широке трактування якості освіти, встановили його структуру. З урахуванням сучасного соціального замовлення педагогічно проінтерпретували та конкретизували основні компоненти якості шкільної освіти, розробили критеріально-оцінний комплекс моніторингу якості шкільної освіти, що включає деталізовані критерії та адекватні їм діагностичні способи оцінки якості освіти, що забезпечується ЗВО й дійшли до наступних висновків:

1. Педагогічний моніторинг – найважливіша умова ефективного управління загальноосвітньою установою, яка зорієнтована на надання нової якості освіти.

2. Система моніторингу є сукупність взаємозалежних елементів: мети його проведення, об'єкта відстеження, суб'єктів моніторингу, комплексу критеріїв та показників оцінки, методів збору інформації. Виступаючи підсистемою управління, вона є відкритою, діяльною системою. Функціонування системи моніторингу обумовлено ступенем її відкритості, ступенем ефективності інформаційного обміну між системою моніторингу та системою управління.

3. Якість освіти як значущий педагогічний феномен, що відображає сучасне соціальне замовлення системі освіти, може бути осмислено та педагогічно інтерпретовано на основі широкого підходу до визначення як єдності та взаємозв'язку його складових компонентів, що відображають рівні організації та здійснення освітнього процесу, створених для нього умов та досягнутих освітніх результатів, що відповідають інтересам держави, суспільства та освітнім потребам особистості. Організація, зміст та здійснення моніторингу якості освіти

4. Широке трактування якості освіти суттєво змінює параметри оцінки та способи її відстеження. Як складне соціально-педагогічне явище воно має оцінюватись за допомогою комплексу критеріїв та показників, що забезпечить різнобічність моніторингової інформації, глибину її аналізу та прогностичність.

5. Комплекс критеріїв оцінки якості шкільної освіти включає інваріантні та варіативні показники. До інваріантних показників повинні входити ознаки, що характеризують якість результатів освіти (соціокультурного, психічного та фізичного розвитку студентів), якість функціонування освітнього процесу (змісту освіти, організації освітнього процесу, якості викладання та виховного впливу тощо) і якість створених для нього умов (матеріально-технічної оснащеності, навчально-методичної забезпеченості, кваліфікованості кадрів тощо) з точки зору вимог держави, суспільства та студентів, що висувуються до них. Варіативні показники якості освіти повинні відображати індивідуальну особу, специфіку умов її функціонування та розвитку.

6. Найважливішою характеристикою моніторингу якості освіти є його поліфункціональність, тобто призначення збирати сутнісну інформацію, проводити її аналіз та адекватну оцінку з урахуванням взаємовпливу всіх складових його компонентів, надавати стимулювально-мотиваційний вплив на суб'єктів освіти, забезпечувати контроль за реалізацією соціального замовлення, прогнозувати подальший розвиток освіти і можливі збої, виробляти рекомендації щодо корекції освітнього процесу та його умов.

Реалізація у процесі моніторингу зазначених функцій розширює рамки та підвищує ефективність мотиваційно-стимулюючих, контролюючих та коригувальних управлінських впливів. .

7. Найважливішою умовою успішності моніторингової оцінки якості шкільної освіти є адекватність критеріїв та оптимальність (необхідність та достатність) підбору діагностичних методик, що становлять критеріально-оцінний комплекс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
2. Активне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи. Кол. монографія за заг. ред. Г.В. Єльнікової. Чернівці, 2009. 572 с.
3. Андрощук Г. Захист комерційної таємниці в зарубіжній правовій доктрині: стратегії забезпечення лояльності працівників. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2016. №3. С. 19–29.
4. Анненкова І. Моніторинг якості освіти у ВНЗ: кваліметричний підхід. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки, 2012. №10. С. 9–15.
5. Байназарова О.О. Проведення моніторингу якості освіти на регіональному рівні з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Управління освітою (вкладка „Моніторинг в освіті”). 2005. № 18 (114). С. 6–7
6. Байназарова О.О., Ракчєєва В.В. Моніторинг та оцінювання якості освіти: Методичний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 58 с. 7.
7. Бахрушин В. Є. Що таке якість вищої освіти і як її вимірюють? 2013. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/100-shcho-take-yakist-vishchoji-osviti-iyak-jiji-vimiryuyut>
8. Беляєв С. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій: монографія. Харків: Видавець СПД-ФО Захаренко В. В. 2019.
9. Бодненко Д. М., Жильцов О. Б., Лещинський О. Л., Мазур Н. П. Моніторинг навчальної діяльності : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.
10. Босак А.А. Передумови формування системного підходу до управління. Вісник Національного університету «Львівська політехніка», 2011. №7(14). С. 38–47.

11. Вербицкая Н., Бодряков В. Мониторинг результатов учебного процесса. Директор школы. 2001. № 1. С.33-37.
12. Гириловська І. В. Теорія і практика моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників: монографія. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2020.
13. Горохівська Т. До питання діагностичного апарату дослідження розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти. Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. 2020. № 62. Р. 26–32.
14. Горохівська Т. М. Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2020. 452 с.
15. Дмитренко Г.А. Стратегічне управління в системі освіти: навч. надбавка. Київ : МАУП, 1999.
16. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В.Г. Кремень]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
17. Єгорова І.В. Методичні засади вивчення курсу «Моніторинг та оцінювання якості освіти» у процесі магістерської підготовки. Матеріали Всеукраїнських педагогічних читань «Педагогічна освіти в Україні: традиції та сучасні виклики. Івано-Франківськ. 2020. С.14–17.
18. Єгорова І.В. Проблема проектування навчального процесу у вищій школі. Scientific Journal Virtus.-Issue # 8, October, 2016, Published since 2014 /Cite Factor (Academic Scientific Journals); Scientific Indexing Services; International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF). С.65-68
19. Єльникова Г. В. Технологія створення кваліметричних моделей для проведення різних видів моніторингу в закладах загальної середньої і професійної освіти: метод. рекомендації для слухачів курсів підвищення кваліфікації закладів загальної середньої та професійної освіти. Харків, 2017.
20. Єльникова Г. В. Адаптивні технології в освіті. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія: Педагогіка, 2017. №3 (5).

21. Єльнікова Г. В., Борова Т. А., Касьянова О. М., Полякова Г. А. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи. Чернівці: Технодрук, 2009.
22. Єльнікова Г.В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі. «Обрії», 2008. №1(26). С. 5–12.
23. Єльнікова Г.В. Основи адаптивного управління: курс лекцій. Київ: ЦППО АПН України, 2003. 133 с.
24. Єрмоменко О. А. Цикл трансформації адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 2019. №63. С. 49–57.
25. Живко З. Б. Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю. *Проблеми науки*, 2010. №4, 24–32.
26. Забродська Л.М. Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект. Харків: Видав. гр. «Основа», 2003. 240 с.
27. Загіка О. О. Інноваційні педагогічні технології із застосуванням дидактичних принципів професійного навчання – шлях його модернізації. *Молодий вчений*, 2014. №6 (09). С. 130–133.
28. Кадемія М. Ю. Сучасні педагогічні технології навчання дорослих. *Сучасні педагогічні технології в освіті. Теорія і практика управління соціальними системами*, 2014. № 2. С. 11–17.
29. Капустін І. В. Визначення рівня сформованості окремих складових моніторингової компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів з використанням факторно-критеріальної моделі. *Наукові записки кафедри педагогіки*, Вип. XXXIV, 2014. С. 95–105.
30. Кондур О. Кваліметричні технології в управлінні закладом вищої освіти. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна*, 2013. №1 (100), С. 107–116.

31. Корнейко А. О. Моніторинговий складник професійної компетентності менеджера освіти. Рекомендовано Вченою радою Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. МВ Остроградського (протокол № 5 від 15.11. 2021) Рекомендовано Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук (протокол № 11 від 17.11. 2021 року), 129.

32. Лазаренко Н., Візнюк І. Моніторинг забезпечення якості професійної освіти педагогів в контексті євроінтеграції. *Comparative Professional Pedagogy*, 2023. №13(1). С. 1–19.

33. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти : теорія і практика . Київ : Вид. дім «Шк. світ» : Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.

34. Лунячек В.Е. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом. Харків: Видав. гр. „Основа”, 2004. 96 с.

35. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. Педагогіка і психологія. 2005. №1(46). С. 5–12.

36. Міршук О. Вимірювання професійної компетентності магістрів військово-соціального управління засобами кваліметрії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2016. №77. С. 56–61.

37. Моніторинг в освіті. URL: http://timo.com.ua/wiki/index.php/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%86%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%93_%D0%92_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%86

38. Моніторинг в освіті. URL: <https://students-library.com/library/read/63018-monitoring-v-obrazovanii-vidy-monitoringa>

39. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник. / Д.М. Бодненко, О.Б. Жильцов, О.Л. Лещинський, Н.П. Мазур. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.

40. Моніторинг стандартів освіти/ За ред. Альберта Тайджимана і Т. Невілла Послтвейта. Львів: Літопис, 2003. 328 с. 12.

41. Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної. Київ. : К.І.С, 2004. 128 с.
ДОДАТКОВА 18. Байназарова О.О. Моніторинг діяльності методичних служб у регіоні як одна з умов підвищення якості загальної середньої освіти . Наша школа. № 2. Одеса, 2005 С. 84-87

42. Моніторинг якості освіти: принципи, форми, вимоги. Довідник-посібник. Хмельницький: ХОІППО. 2013. 61 с.

43. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О.І.Локшиної . К.: К.І.С, 2004. 128 с. 29

44. Мониторинг та оцінювання якості освіти : навч.-метод. посіб. до курсу / авт.-упоряд. І. В. Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. 141 с.

45. Основні види моніторингу. URL:
<https://studfile.net/preview/6460129/>

46. Плисенко Г. Моніторинг якості вищої освіти із застосуванням інформаційних технологій в контексті інтегративної системи реалізації конкурентних переваг: теоретико-методичні аспекти. *Вісник КНУТД*, 2016. №97. С. 71–79.

47. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2004 р. № 1095 «Деякі питання запровадження зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти».

48. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII із змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

49. Про моніторинг якості вищої освіти. URL:
<https://osvita.ua/vnz/50427/>

50. Про наукову і науково-технічну діяльність. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

51. Про освіту. Закон України від 05.09.2017р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. 3.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>

52. Про порівняльну оцінку освіти. Рада Європи. Рекомендація 1137 (1990). Бюлетень Бюро інформації Ради Європи в Україні. 2002. 44 с.
53. Раков С. А. Якість освіти: європейський вимір. Вісник ТІМО : Тестування і моніторинг в освіті. 2007. № 10–11. С. 12–15.
54. Романовський О. Г., & Чеботарьов М. К. Педагогічні умови формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління. Філософія освіти. Теорія і практика управління соціальними системами, 2014. №1. С. 26–33.
55. Система моніторингу як одна із форм підвищення якості освіти. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1285>
56. Сігаєва Л. Є. Сучасні підходи до якості освіти: теоретичний аспект. Професійна освіта: методологія, теорія та технології. 2016. № 4. С. 213–229.
57. Староста В. Педагогічний моніторинг та педагогічна діагностика: сутність і взаємозв'язок понять. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2017. № 4 (59). С. 499–505.
58. Тавлуй І. П. Особливості застосування системного підходу до менеджменту при розробці та впровадженні системи управління якістю вищої освіти. Вісник НУ «Львівська політехніка», 2011. №695. С. 26–32.
59. Тарасюк Л. В. Моніторинг рівня професійної майстерності вчителя сучасної школи. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. 2019. № 4 (160). С. 112–117.
60. Федько А. Якість освіти як об'єкт управління. Освіта і управління. 2006. № 1. Т. 9. С. 84–87.
61. Хмелевський Д. О. Викладач очима студентів: зміст моніторингу професійної діяльності. Дидаскал. 2020. № 20. С. 88–91.
62. Хоменко А.В. Студентоцентризм як принцип модернізації вищої школи. Людина, природа, техніка у ХХІ столітті: матер. Міжнар. науково

практ. конференції (м. Полтава, 17–18 листопада 2016 р.). Полтава: ПДАА. 2016. С. 62–63.

63. Хоменко А.В. Суб'єкт суб'єктні відносини як основа реалізації сучасної парадигми вищої освіти в Україні. Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Полтава, 2015. Випуск 2(64). С. 61–69.

64. Чепак В. В. Сучасні соціологічні концепції освіти як теоретико-методологічна альтернатива класичним підходам. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб. наук. пр. Харків : Видавничий центр ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. Вип. 15. С. 570–575.

65. Щудло С. А. Соціальна стандартизація освіти як умова забезпечення її якості. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб. наук. пр. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. С. 715–719.

66. Якість освіти: поняття та сутність. URL: https://stud.com.ua/169299/pedagogika/yakist_osviti_ponyattya_sutnist

67. Bruyeva V. Кваліметричний інструментарій адаптивної технології підготовки магістрів управління інтелектуальною власністю. *Витоки педагогічної майстерності*, 2020. № 25. С. 39–47.

68. Oseredchuk O. Модель моніторингу якості вищої освіти в Україні. *Витоки педагогічної майстерності*, 2022. №29. С. 175–180.